

Lakewood Daf Yomi

PRESENTED BY SRULY BORNSTEIN

לע״נ

ברוך דוב ז״ל בן יבלחט״א משה חיים ווידרא נ״י
הרב שמעון דוד בן ר' יעקב יוסף איידער זצ״ל

מראה מקומות רשפי אש

לע״נ מרים שיינדל בת יבלחט״א אפרים שמעון סינאוויץ

רבי באריז"ל. וזליל שבת הנוסח הוא להדליק נר של שבת. שנה חנוכה אסור להשתמש לאורה ולזה אומר נר חנוכה. לכורות כי סנה אינו כ"א למלות חנוכה. מש"כ נר שבת הכוונה נר שאנו משתמשים בו ונרו יאיר לחועלתינו וזה סנה המחיר הוא של שבת. זרכי יוסף סי' תרע"ו:

(תחמו) טעם. שמזכרין להדליק בלמ"ד. לפי שמלותיה עד שחכלב רגל מן השיק וכוא כמו חלי שעה מן סלילה שהוא זמן הדלקס ולא גמרה מיד. וכן לישב בסוכה. שכל ז' ימי החג לריך לישב. וכן לכניח תפילין שמלות כל היום. אבל על משמע כבר עסק במלות. (" רוקח סי' שס"ו :

(תחמו) טעם. שנס חנוכה לא נזכר כלל במשנה. לפי שרבינו הקדוש מסדר

המשנה. סי' מזרע דוד וזכר חנוכה נעשה ע"י צית השמונאים

שחפכו המלוכה ולא היו מזרע דוד וזכר לרבינו הקדוש וזכרנו במשנה עפ"י

רוח הקודש נשמת הנס מחיבורו. שסס הגאון הקדוש בעל חת"ס זנוק"ל :

(תחמה) טעם. למנהג שאנחנו נוסגים דנכוי מדליק נר חנוכה אפי' סומך על שלחן אביו מדליק בפ"ע. לפי שהוא נחתיב במזונות אשהו מדין חורה וכנס שאביהם התחייב א"ע ליתן מזונות לו ולאשהו כנס האב נותן במחנה את המזונות לבעל וכאשה ניזונה משל בעלה אשר נהן האב במחנה לבעל ומה לי אם האשה ניזונה מיגיעי כפו של בעל או במה שנחגו לו במחנה וא"כ האשה ודאי אינה נקראת סומכת על שלחן אביו רק על של בעלה וא"כ הבעל לריך להדליק בשבילה. ע"כ נכנו הנשואים להדליק בפ"ע ואפי' אין אשהו עמו משום לא פלוג. חידושי מהר"א:

(תחמס) טעם. שמדליקין בהגובה ל"ו נרות. נגד ל"ו שעות ששימש אור הננו לאדכ"ר קודם שנגנו. רוקח. עוד טעם. נגד ל"ו מסכתות

שנחורה שבצ"פ המפורשת ומה החזון גודג האיסור והפגם הנעשה בנפש מי שטוסק ח"ו בשחוק הקארטי"ן (בגימי' שט"ן) אשר סמליהם הקליפה בימי שליטה כיונים ל"ו קגפ"י זכ נעומת זה שרלו לבעל עי"ז החורה הנחונה בידינו בל"ו מס' מפורשת ורלו להגביר חכמות החילוניות לא גאלס חלק יעקב ליסודים סיהס אורכ'

(" בע"ש מדליקין תחנה נר חנוכה ואח"כ נר שבת. ומחפנלין מנחה תהלה. מטעם דתפננ המנח' הוי לילה נחפטר. מש"כ אס מחפנל מנחה אה"כ הוי כרתתי דסחרי חסדדי ע"כ אס אפשר לי נניחו יתפלל מנחה קודם. עיין ט"ז סוס"י תרע"ג ומ"א סי' תרע"ד סק"י וסמ"ג סס :

וצריך שיתן שאן כדי שידליקו עד חלי שעה לאחר לאת הכוכבים דחנ"כ ה"ל זרכי נבעלה. קילור ש"ע סיון קל"ט סעיף י"ז. ונרא' ד א דמי למ"ש המחנר סיון תרע"ג סעיף ב' דהלקה עושח מלוח לפיכך אס כנחה קודם שבער זמנה אין זקוק לה. ואפילו אס כנחה נע"ס קודם קנלת שבת. כיון שסכ כבר עשה המלוח כתיקונו. אבל כאן אס לא נתן שאן כדי שידליק מני שעה לאחר לאת הכוכבים דמי כמו שהניחה במקום שהורה מלוי וכנחה זקוק נח שסייב להדליק פעם אחרת. וכן מש"א להדליק פעם אחרת כ * . זרכי לבעלה. ועיי' גאה"ט סיון תרע"ג ס ק י"א וט"ז סס קק"ט :

רשב"ם

[את] כל [שבטי] ישראל שכמה (יהושע כד א) וכל הפרשה, ולבסוף מפרש כל אילו הדברים היו לפני ה' בשילה¹⁸ וגם בשופטים הנה חג ה' בשילה [גו'] למסילה העולה [מ]בית אל שכמה וגו' (שופטים כא ט). וגם בירמיה ויבאו האנשים משכם [משול] ומשמרון (ירמיה מא ה). ורקע חלקה היה בשכם סביב האלה אשר עם שכם הראויה להתקבץ שם בני אדם ולכבוד משכן אשר בשילה הסמוך שם. ופשט זה תשובה למינין. שאין כתוב כי אם שילה שם העיר. שאין לעז במקרא [ו]לא "שלו" כת' כאן כדברי העברים¹⁹ ולא שלח כדברי הנוצרים. ויעקב עיקר הגדולה של יהודה שמדוד עד רחבעם פירש, אבל חוסר הגדולה [לא] רצה לפרש, אלא מכללו של מקרא אתה מדקדק שמשילה ואילך נתמעטה.

(יא) אסרי לגפן עירה, עיר בן אתונות צריך לקשור לגפן אחת 18 כונתו לפסוק ביהושע כד כו שכתוב שם אשר במקדש ה'. 19 אונקלוס ור"ג ורש"י.

רמב"ן יקתה העמים. ולא יתכן מאמר רבי אברהם⁷⁶ שאמר שיהיה שילה

דוד, כי לא היה ליהודה שבט קודם דוד, כי אף על פי שבטו נכבד ונוסע בתחלה, אין שבט רק למלך ומושל, כדכתיב שבט מישור שבט מלכותך (תהלים מה ז), שבט מושלים (ישעיה יד ה), שבט למשול (יחזקאל יט יד), והכתוב הזה רמז כי יעקב המליך שבט יהודה על אחיו והוריש ליהודה הממשלה על ישראל, והוא מה שאמר דוד ויבחר ה' אלהי ישראל כי מכל בית אבי להיות למלך על ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה בית אבי, וכבני אבי בי רצה להמליך על כל ישראל (דה"א כח ד). ואמר לא יסור, לרמוז כי ימלך שבט אחר על ישראל, אבל מעת שיחל להיות ליהודה שבט מלכות לא יסור ממנו אל שבט אחר, וזהו שנאמר כי ה' אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו (דה"ב יג ה). וענין שאול היה כי בעבור שדבר שאלת המלכות בעת ההיא נתעב אצל הקדוש ברוך הוא, לא רצה להמליך עליהם מן השבט אשר לו המלכות שלא יסור ממנו לעולמים, ונתן להם מלכות שעה, ולזה רמז הכתוב שאמר אתן לך מלך באפי ואקח בעברתי (הושע יג יא), שנתנו לו שלא ברצונו ולכן לקחו בעברתו שנהרג הוא ובניו ונפסקה ממנו המלכות, והיה כל זה מפני שהיה שמואל שופט ונביא ולוחם מלחמותיהם על פי ה', ומושיע אותם, ולא היה להם לשאול מלך בימיו, כמו שאמר להם וה' אלהיכם מלככם (ש"א יב יב), והבטוח אמר לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלך עליהם (שם ח ז), ולפיכך לא נתן להם מלכות של קיימא. ומה שאמר הכתוב נסכלת לא שמרת את מצות ה' אשר צוץ כי עתה הכיז ה' את ממלכתך אל ישראל עד עולם (שם יג יג), שאם לא חטא היה לזרעו מלכות בישראל, לא על כלם, וזה טעם אל ישראל⁷⁷.

אולי⁷⁸ היה מולך על שבטי אמו על בנימן ואפרים ומנשה, כי יהודה ואפרים, כשני עמים נחשבים בישראל, או יהיה מלך תחת יד מלך יהודה. ולפי דעתי היו המלכים המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים על דעת אביהם ומעבירים נחלה⁷⁹, והם היו סומכים על דבר אחיה השילוני הנביא שמשח 76 רשב"ע כאן. 77 "כי עתה הבין ה' את ממלכתך אל ישראל" – ולא כל ישראל. 78 בטור: ואולי. 79 עיין רמב"ם ה' מלכים (א, ט) ובראב"ד. ודעת רבינו נוטה לשיטת הרמב"ם הסובר שאם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו, ולא כראב"ד הסבור שאילו היה ירבעם מלך כשר ובניו כשרים לא היתה מלכות פוסקת מזרעו, אבל היתה שנה למלכות בית דוד כגון קיסר ופלג קיסר. אמנם ממה שכתב רבינו לעיל בענין שאול, שאם לא חטא היה לזרעו מלכות בישראל לא על כלם וכי, נראה שנוטה לדעת הראב"ד. ושם יש לחלק בין ירבעם ובין שאול שנמשח עד שלא נבחר דוד, וזה שדייק רבינו בלשוננו: ולפי דעתי היו המולכים על ישראל משאר השבטים אחרי דוד עוברים וכי, ומצאתי ברשות הר"ן (דרוש ז) שתמה על שיטת הרמב"ן

יעפתך (יחזקאל כח ז), ופעמים שנופלת ממנו⁶¹, וכמה אותיות רש"י משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל, כגון גו' של נוגף ושל נושך⁶², ואל"ף שבאחותי באזניכם (איוב יג ז), ושבאבחת חרב (יחזקאל כא כ), ואסוך שמן (מ"ב ד ב)⁶⁵, אף זה יקתה עמים, אסיפת עמים. שנאמר: אליו גוים ידרושו (ישעיה יא י), ודומה לו: עין תלעג לאב, ותכוז ליקתה אם (משלי ל ז), לקבוץ קמטים שבפנים מפני זקנתה. ובתלמוד: דיתבי ומקהו אקתתא בשוקי דנהרדעא, ביבמות⁶⁶, ויכול היה לומר קהיית עמים.

(יא) אסרי לגפן עירה, נתנבא על ארץ יהודה⁶⁷ שתהא מושכת יין 61 כמו: הופיע מהר פארן (דברים לג, ב). 62 שפעמים כתיב ינוף, ישוף. 63 פעמים חסר האל"ף, כמו: יחוד דעת (תהלים יט, ג). 64 האל"ף מן היסוד שהוא במקום גו"ן, כמו נבחת לשון השמעת קול, כמו נכח בה כלבא (ב"ב פג, א) (מאירת עינים). 65 גם שם האל"ף מן היסוד שאמרה האשה לאלישע שיש לה שיעור שמן סיכה אחת, וכן כאן הו"ד (במלת "יקתה") מן היסוד ולפעמים נופלת, ויכול היה לומר קהיית עמים בלא יו"ד (שם). 66 ק"ו, א. מקהילים תלמידים סביבם שהיו באים לשמוע דבריהם (רש"י). 67 מדרש שכל טוב.

אומרים כדרך המתרגם ארמית⁸⁷ כטעם שלו. ויש אומרים, שהוא ראב"ע מגזרת ובשלייתה (דבר' כח נז)⁸⁸. ויש מי שהוציא מלשון קרמונינו ז"ל שליל⁸⁹. ויש מי שפירש אותו על עיר שילה, ויפרש יבוא כמו ובא השמש (ויקרא כב ז)⁹⁰, או עד כי יבוא קץ שילה⁹¹, כי כן כתוב ויטוש משכן שילה (תה' עח ס), ואחר כך ויבחר בדוד עבדו (תה' שם ע), גם זה איננו רחוק. או יהיה שילה כמו בנו, והה"א תחת וי"ו כמו בתוך אהלה (ט כא)⁹², מגזרת לא תשלה אותי (מ"ב ד כח) שפירושו לא תוליד⁹³. ומלת יקתה, כמו ליקתה אם (משלי ל ז) והיו"ד משרת לעתיד, וטעמו שיסורו גוים למשמעתו⁹⁴, וכן היו עמים רבים תחת יד דוד ושלמה בנו. ואין טעם עד כי יבוא שילה שיסור השבט ממנו בכוא שילה⁹⁵, רק טעמו, כמו לא יחסר לפלוני לחם עד שיגיע עת שיהיה לו שדות וכרמים רבות⁹⁶, וכמוהו כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך (כח טו) ששיבכו אל הארץ⁹⁷.

(יא) אסרי, היו"ד נוסף כמו היושבי (תה' כג א), לסוסי 87 אונקלוס. 88 פירש שילה – שליה, בהשאלה לולד היוצא מהשליה, והכוונה למשיח שיוולד ליהודה. 89 שילה – מן שליל עובר שבכמי אמר. 90 חשקע ותיעלם העיר שילה. 91 בדרך קצרה, וחסרה המלה קץ. 92 במקום אהלו. 93 שילה – בנו, מן שלה, אחר שהוא מפרש שלה – הוליד. 94 מן קתה – סור למשמעת. והיו"ד של נסתר בעתיד, לפי זה קתה – גון של קתה, ראה רמב"ן. 95 אין פירושו עד כי יבא שילה, שאז יסור ממנו שלטונו, אלא פירושו שמבוא שילה יעלה עוד יותר 96 לא רק לחם, אלא גם שדות וכרמים. 97 לא שיעזבונו אחר כך, אלא לאחר ששיבכו ארצה יעלה בברכותיו.

להיות שבט בידם לדמיון זה כמו שאמר: את שרכיט הזהב אשר רד"ק בידו (אסתר ה ב) וכן אמר: שבט מושלים (ישעיה יד ה), שבט מישור שבט מלכותך (תהלים מה ז), וכן היה כי מעת הכנסם בארץ היה ראשון לכל דבר כמו שכתבנו⁵⁸. ומחוקק מבין רגליו, רצה לומר מבניו כמו שאמר: ובשלייתה היוצאת מבין רגליה (דברים כח נז) והמושל נקרא מחוקק לפי שנותן החוקים⁵⁹, אמר לא תסור שררה מיהודה עד שיהיה לו יותר שיהיה מלך, ואמר זה על דוד. ופירוש שילה, בנו, מן ובשלייתה (דברים כח נז), ודעת המתרגם⁶⁰ על המשח, שתרגם שילה כמו שלו, רדיליה, וכן בכראשית רבה⁶¹ עד כי יבא שילה עד שיבא מי שהמלכות שלו, וענין זה כאדם האומר לאחד קח זה עתה עד שאתן לך יותר. ולו יקתה עמים, יקתה שם⁶², וכן ותכוז ליקתה אם (משלי ל ז), ופירושו משמעות ועבודה, אומר כי העמים יהיו נשמעים אליו ועובדים אותו וזה היה לדוד וכל שכן למלך המשיח.

58 לעיל פסוק ט. 59 וכן בספר השרשים (חקק) כפי' השני, ועיי'ש פי' אחר. 60 אונקלוס. 61 צט ת. 62 וכן בספר השרשים (יקה).

רמב"ן לירבעם⁸⁰, ואמר ואענה את זרע דוד למען זאת אך לא כל הימים (מ"א יא לט), וכאשר האריכו ישראל להמליך עליהם משאר השבטים מלך אחר מלך ולא היו חוזרים אל מלכות יהודה עברו על צוואת הזקן ונענשו בהם, וכמו שאמר הושע הם המליכו ולא ממני (הושע ח ד), וזה היה עונש החשמונאים שמלכו בבית שני, כי היו חסידי עליון ואלמלא הם נשתכחו התורה והמצות מישראל⁸¹, ואף על פי כן נענשו עונש גדול כי ארבע בני חשמונאי הזקן⁸² החסידים המולכים⁸³ זה אחר זה עם כל גבורתם והצלחתם נפלו ביד אויביהם בחרב, והגיע העונש בסוף למה שאמרו רז"ל⁸⁴ כל מאן דאמר מבית חשמונאי קאתינא עבדא הוא שנכרתו כלם בעון הזה, ואף על פי שהיה בזרע שמעון עונש מן הצדוקים⁸⁵, אבל כל זרע מתתיה חשמונאי הצדיק לא עברו⁸⁶ אלא כעבור זה שמלכו ולא היו מזרע יהודה ומבית דוד, והסירו השבט והמחוקק לגמרי, והיה עונש מדה כנגד מדה⁸⁷, שהמשיל הקדוש ברוך הוא עליהם את עבריהם⁸⁸ והם הכריתום. ואפשר גם כן שהיה עליהם חטא במלכותם מפני שהיו כהנים ונצטוו תשמרו את כהונתכם לכל דבר המזבח ולמבית לפרכת ועבדתם עבודת מתנה אתן את כהונתכם (במדבר יח ז), ולא היה להם למלוך רק לעבוד את עבודת ה'. וראיתי בירושלמי במסכת הוריות⁸⁹ אין מושחין מלכים כהנים, אמר רבי יהודה ענתוריא על שם לא יסור שבט מיהודה, אמר רבי חייא בר' אבא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו בקרב ישראל (דברים יז כ), מה כתיב בתריה לא יהיה לכהנים הלויים (שם יח א). הנה שנו בכאן שאין מושחין מלכים מן הכהנים בני אהרן ופירש תחלה שהוא לכבוד יהודה, שאין השררה סרה מן השבט ההוא, ולפיכך אף על פי שישראל מקימים עליהם מלך משאר השבטים כפי צורך השעה אין מושחים אותן שלא יהיה עליהם הוד מלכות, אלא כמו שופטים ושוטרים יהיו, והזכירו הכהנים שאף על פי שהן בעצמן ראויים למשיחה אין מושחין אותן לשם מלכות, וכל שכן שאר השבטים, וכמו שאמרו בגמרא⁹⁰ שאין מושחין אלא מלכי בית דוד. ורבי חייא בר אבא פירש שהוא מנוע מן התורה שלא יהיה לכהנים הלויים כל שבט לוי חלק ונחלה במלכות. והוא דבר ראוי והגון. ולו יקתה עמים, אסיפת העמים שנאמר אליו גוים ידרשו

(ישעיה יא י). ודומה לו עין תלעג לאב ותכוז ליקתה אם (משלי ל רמב"ן יז). לקבוץ קמטים שבפניה מפני זקנתה, ובתלמוד דמקהו קהיאטא בשוקא דנהרדעא. ויכול לומר קהית עמים, לשון רש"י. ואינו נראה לפרש ביקתה אם, אסיפת אם, ולשון מקהו קהיאטא אינו אלא לשון פירות וקושיות שהיו מקשים ומפרכים בה קושיות הרבה כי המתקשה בדבר יקרא קוהה בלשון חכמים, כמו שאמרו במדרש חזית⁹¹ כולם אחוזי חרב, שהיו כולם שונים הלכה כחרב שאם כא מעשה אל ידיהם לא תהא הלכה קוהה להם, וכן עוד שם רבים, וממנו אמרו בגמרא⁹² ר' יהושע קיהה וטהר⁹³, שהקשה בו דברים רבים ושכר כל דברים המטמאים עד שטיהר בהכרח, וכן מצינו בנוסחאות רבות ישנות בגמרא בבבא מציעא⁹⁴ מאן דקהי⁹⁵ אוזוי מיקרי נפש רעה, שמדקדק בו ומתקשה לקבל אותו מחבירו. ובעלי הדקדוק⁹⁶ אומרים ביקתה ששרשו יקה, ופירשו בו לשון משמעות וקבול המצוה. יקתה עמים, שישמעו אליו ויעשו כל אשר יצוה עליהם, תבוז ליקתה אם לקבל מצותה. והנכון בעיני שהוא מלשון האוכל הבוסר תקהינה שניו (ירמיה לא כט), ושרשו קהה, והיו"ד בו כיו"ד יצהר, וענין כלם החולשה והשבירה, יאמר שלא יסור שבט נוגש מיהודה עד שיבא בנו אשר לו חולשת העמים ושכירתם שיחליש את כלם לפי חרב, וכן אם קהה הברזל (קהלת י י), שנחלש ואינו יכול לכרות כסכין שעמדה בלשון חכמים⁹⁷, או שנשבר קצת ונעשו בו פגמות. וכן מצאתי עוד שם במדרש חזית⁹⁸ הופיע להם הקב"ה ריח טוב מבשמי גן עדן והיתה נפשם קוהה לאכול, אמרו לו רבינו משה תן לנו מה נאכל, אמר להם כך אמר לי הקב"ה כל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב מג), עמדו והפרישו הנכרים מבניהם והיתה נפשם קוהה לאכול וכו'. והענין שהיתה נפשם נחלשת ומשתברת בגופם מרוב תאותם לאכול מן הפסח שנדבק בו הריח הטוב. וכן לא תהא הלכה קוהה להם נחלשת ורופפת בדם, ומקהו קהיאטא, מקשים קושיות מחלישות הנפש מרוב הצער והעיון, או הוא לשון שמשברין ומפרכין, כלשון פריך רב אחא⁹⁹, וכך אמרו¹ אף אתה הקהה את שניו, שבר אותם או תחלישם בדבריך, כי הבשר² מחליש ואינו משבר, אלא שהתלישות והשבירה ענין שוה, והקהיה תכלול את שניהם.

80 נפלו בחרב. 83 אולי כוון רבינו שהיו רוצים למלוך ולא להם משפט המלוכה (וכן הלשון ברבינו בחיי). כי בידוע שער זמן שמעון עוד לא שקטה הארץ. ובימי נתאספו ראשי העם והקימו עליהם להיות שמעון נשיא וכהן גדול (ספר החשמונאים א, יד). 84 כ"ב ג, ב. 85 ברכות כט, א: יוחנן כהן גדול (והוא היה בן שמעון) שימש ככהונה גדולה שמתים שנה ולכסוף נעשה צדוקי. וע"ע קדושין טו, א. 86 ברפוס ליסכון: אברו. 87 תחת שהיו רוצים למלוך ולא להם משפט המלוכה היו עברים לעבדיהם והכריתום (בחי"י). 88 הכוונה לבית הורדוס. 89 פ"ג ה"ב. 90 הוריות יא ב. 91 שהש"ר ג יג. 92 [נויר סה ב]. 93 ע"י רש"י ותוס' יבמות ק"ב ר"ה וקמקו. 94 נב ב. 95 לפנינו: דמוקים. 96 ראה רד"ק. 97 ביצה כח, ב: סכין שעמדה מותר לחדרה. ופירש רש"י שעמדה מחריפת שלה ואינה חותכת יפה אבל לא נפגמה. 98 שהש"ר א נו. 99 קידושין יג א. 1 מכילתא בא יח. 2 הנוכר במדרש חזית הג"ל.

הסוכר שהמלכים שמלכו בישראל עברו על דעת הוקן. שאם כן לא נשלמה הבטחת יעקב בזה רק בימי דוד ושלמה. ולכן כתב הר"ן שפסוק זה אינו מצוה ולא אוהרה אבל הוא הקדמת הידיעה ממה שיקרה, שמעת שתחיל מלכותם לא תיפסק לגמרי משבט יהודה ואין ממלכי ישראל וחשמונאי שאלה כלל, כי לא הבטיחו רק כל ימי היות הממשלה לישראל מצד עצמם לא חכרת משבט יהודה, אבל לא הבטיח שלא יתמנה אדם בשררה אם אינו משבט יהודה. והמלכים אשר מלכו בבית שני לא היתה מלכותם מצד עצמם כלל, אבל הם כפקידים למלך פוס ורומי נם לזולתם מן המלכים. 80 במקרא לא נתפרש דבר משיחתו של ירבעם בן נבט על ידי אחיה השילוני, אך יש להניח שכן היה, לפי מה שאנו למדים מהוריות יא, ב, שמלכי ישראל נמשחו באפרסמא דכיא (וע"ע ברמב"ם ה' מלכים א, י). 81 מגילה יא, א: ולא געלתי וגו', שהעמדותי להם שמעון הצדיק וחשמונאי ובניו ומתתיהו כהן גדול וכו' של בית רבי וחכמי דורות. ושמא מכאן למד רבינו שאלמלא החשמונאים נשתכחה תורה, שהרי נזכרו החשמונאים יחד עם בית רבי וחכמי דורות. וע"ע ב"ב כא, א. 82 יהודה, אלעזר, יונתן ושמעון, כולם

ממקום למקום, אבל נפסד לגמרי, כי לא סר שבט ישראל ומלכותו מזה אל זה אבל אבד לגמרי, ולא תפול הסרה על הבלתי נמצא כלל. ומחוקק מבין רגליו, שיהיה מזרעו שופט יושב על כסא, ובין רגליו יהיו סופרי הדיינים, כמנהגם. עד כי יבא שילה, הנה תיכת "שילה" מורכבת משרש "שול" ומורה שולים, ומשרש "שלה" המורה "שלום", כלומר, "שלום הסוף"⁶⁴. אמר שזה שאמר שיהיה ליהודה שבט ומחוקק בין אחיו בלבד בעוד

שבטם קיים יתאמת עד כי יבא שילה, ולו יקתה עמים, אבל ספורנו כשיגלה המשיח, שיהיה "שלום הסוף", לו תהיה גם יקתה עמים, חולשת העמים, כמו "אם קהה הברזל" (קהלת י י), כלומר מותר חלושים⁶⁵ שישארו אחר אבדן מלכותם ישמעו לשילה שהזכיר, כאמרו "וקרקר כל בני שת" (במד' כד יז). (יא) אוסרי לגפן עירה, ומאותות אותו המשיח הוא: אחד — שיגלה על עיר בן אתונות, כמאמר הנביא (זכריה ט ט), וזה שלא

64 שלום סופי ונצחי. 65 שארית הפליטה. פליטי חרב, על דרך: ויחלוש... לפי חרב (שמות יז, יג) והש' רמב"ן.

כהן משיח פרק שלישי הוריות

שופתא. צמד¹⁷ של מרח דען הוא גיץ: המניה כ"ו. מלגטשו: פת פהמין. פת האפוי גמלס: ש" שוירי העיפה. ששתייה מלשה: משבח לצוד ש" ע' שנה. שסודר צפוי כל ע' שנה: משיב. מחזיר את הלמוד ששכתה הימנו כנר ע' שנה: וסיפנד. לגרסא שלא טענה שסל לא מעד אס אחד חומר אחד ולא שמים ואחד חומר שמים ולא שלל או שמה אחד חומר שמים ולא שלל ואחד חומר שלל ולא ארבע יהא סימן קמיה כלומר כפוף הקמיה ונשתתרו מלוחן אצבעות של יד העומדין לנד שמי אצבעות וקופין כסדרן כמלך דהיינו אצבע ואמה מכלן חרת מלך דהיינו שמי אצבעות מכלן ואצבע אחד מכלן וצדק תהא זכור שאחד חומר אחת ולא שמים ואצבע חומר שמים ולא שלל גדול לא קא חשיב הכא עס שחר אצבעות מטוס דלא קאי כסדר אצבעות: ¹⁸ האוכל פת ופתמין עלמן כחלד חשיב להו: קשיי אצמוד. שטעשה אוחן יהא קשה לשמוע: ועובר תחת אפסר גמל כ"ס תחת גמל עלמו כחלד חשיב להו: העובר תחת ריה ש" נביעה. כלומר הכולן ומיניה רית נביעה דכל ההולך ומיניה הוי עובר תחת אותו ריה שהרים הולך ועולה: וזהו אצמוד. אצמוד. אותו קף שמתחיל את הקלדה קרי להו¹⁹ הכי על עס שמעמירין²⁰ הוזהמא לנדדין [על שני לדיי מרגוס על תרין סטרוהין]: כ" הגם עומדין. כל השורות כולן אפילו הן מלה: ועושין²¹ לו שמי שורות נלכד: שושין אותן. לני חכמים שממונים אפיהם פרנס על הצבור: שושין. שושין אותן נלד חוקים מפני כבוד אפיהם דהיינו סניפין לוקים כספין זה שמעמירין לקורה גדולה סניף צעט²²: אצא קטנים. לאטום הוא אצל ילא לגדולים אינו נכנס ויובש במקומו דפושע הוא ממוס דהוי יובש למיפק נפשיה: כדי שלא יתרחק. דיוולא לפנות צום כרין שיתרחק מן הדקן כדי שלא יהו אחרים רואים אותו

גליון הש"ס

גמ' ה' דברים
ע"ש שבת. ע"ש
שעט סנהדרין דף ק"ט
ד"ה אור מגדל משכן:

תוספות הרא"ש

וספנד קמיה. וסימן
שלא טענה לומר
שמה חד אמר אחת ולא
שמים וחד אמר שמים ולא
שלא. או שמה אחד חומר
שמים ולא שלל ואחד
חומר שלל ולא ארבע.
יהי סימן קמיה.
כלומר כפוף הקמיה
וישאר אצבעות וקופין
¹⁷ ואצבע מלך זה. וזהו
אצבע מלך חרת מכלן
שמים. והא דלא קאמר
וקימין אחת שם המסוף
אצבע אחת¹⁸ הארון
שמו אמה יתאר כמו כן
אצבע מכלן חרת מכלן¹⁹
וקמיה מכלן מטוס דרין
לכפוף הקמיה כדי לקמן
נקט קמיה. אי נמי דלא
הוי סימן מטוס כ"כ
דלכא לומר גמל מן
המנין יהיו שמים מכלן
ושמים מכלן אצל
כשהסוף הקמיה וישאר
רק אחת מלך זה ממלך
דלכא דלחן הגדול ככלל
דלכא לומר אחד ולא
שלא. גרם ותנא.
משנתה עוקפין:

כלאמרין נמסכת נרכות: אמר רבא ובהיי אביהם. הוא דעושים סניפין מפני כבוד אפיהם: נשנית משנה. הא דתנא לעיל כשהנשיא נכנס וכו': נתקן בי"תא בי דרין. כלומר נעבד ליה כי היכי דעבד מילתא כי לימין כלומר נתקן מילתא דלהר לזכרון לעולם לדורות אפילו כי אינן עולוס ואית דלמרי נתקן מילתא כי לימין לומר לו שלמדנו דבר שאינו יודע ללמוד ויתבייש: גלי עוקפיים. ירוש לן מסכת עוקפין: דלית ליה. שאין סודר לו: פשט. פירש: גרם ותנא. גרם ושנה: אמר. רבן שמעון פן גמלילא מלי דקמא למלא חס וטלוס כ"ו: בתר דאוקים. נמר שטיס: ושדו ליה. לפיתקא צי מדרשא: שאלת דהוי מפריק מתקן ומה שלא היה מתקן כהני איתנו הפירוקין ושדו צי מדרשא: [תורה פבהין כ"ו. או הס יכנסו לנחמ"ד או אלו נלא אליהם ונכס עמהם]: נהי דאחיב דך קמרא דאבין. כלומר דלחני לן חשיטתא דלחין דלחית אב צ"ד אצל למהוי נשיא מי אהני לך דקא צניע למהוי נשיא: קמרא. אצבע מוזהב כלאמרין נמסכת שנת צפ' צנה אשה (דף ע"ו): מהני ליה רבי ארבי שמשין בריה אחרים אומרים אילו (א) היה תמורה לא היה קרב. דמן נמס' צבורות צפ' נמס' (דף ע"ב). קלא למשיעי עשירי ולעשירי משיעי ולאחד עשר עשירי שלשטן מקודשין התשיעי גאלל צמומו והעשירי מעשר והאחד עשר קרב שלמים ועשרה¹⁹ תמורה דברי ר"מ אמר לו רבי יהודה וכי יש תמורה עושה תמורה והא קיימא לן דלחן תמורה עושה תמורה כדמנן נמסכת תמורה צפ' קמא (דף ע"ב)

רב פפא אמר אפילו שופתא מרא גיצי ת"ר. חמשה דברים משכחים את הלימוד האוכל ממה שאוכל עכבר וממה שאוכל התול והאוכל לב של בהמה והרגיל בזיתים והשותה מים של שוירי רחיצה והרוחץ רגליו זו על גבי זו ויש אומרים אף המניח כליו תחת מראשותיו חמשה דברים¹³ משיבים את הלימוד פת פחמין וכל שכן פחמין עצמן והאוכל ביצה מגולגלת בלא מלח והרגיל בשמן זית והרגיל ביון ובשמים והשותה מים של שוירי עיסה ויש אומרים אף הטובל אצבעו במלח ואוכל הרגיל בשמן זית מסייע ליה לרבי יוחנן דאמר רבי יוחנן בשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה כך שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה: והרגיל ביין ובשמים: מסייע ליה לרבא¹⁶ דאמר רבא חמרא וריחני פקחין: והטובל אצבעו במלח: ולא שמים רבי יוסי אומר שמים ולא שלל וסימנך קמצה עשרה דברים קשים ללימוד העובר תחת האפסר [הגמל]¹⁸ וכל שכן תחת גמל [עצמו] והעובר בין שני גמלים והעובר בין שתי נשים והאשה העוברת בין שני אנשים והעובר מתחת ריה רע של נבילה והעובר תחת הגשר שלא עברו תחתיו מים מ' יום והאוכל פת שלא בשל כל צרכו והאוכל בשר מוזהמא ליסמרון והשותה מאמת המים העוברת בבית הקברות והמסכתכל בפני המת ויש אומרים אף הקורא

(א) יומא ע"ו: [סנהדרין דף ע"ב]. (ב) [מסכתא סנהדרין פ"ו ה"ה]. (ג) [עין מוס' יצמנוס קה: ד"ה מי שערין]. (ד) נכות כ"ג. (ה) [ע"י מוס' פ"ד ד"ה ד"ה צ"ו]. (ו) מילה י"ט. מכות י"ו. (ז) מוס' פ"ט. (ח) [מסכתא]. (ט) סנהדרין ל'. [גיטין ג"ג]. (י) [דמיון זה ש"ך לעיל אחר דיבור פת פחמין].

תורה אור השלם

(א) מי ימלא בבורות וי
ישמיע כל תהלתו:
[הללם ק"ב]

הנהגות וצינונים

[א] בכל הסי' הני בומ' וברשי' תלמוד בכל העמוד וכ"ל (גליון): [ב] יצא אחריו האוכל הפת הטוין ואצ"ל שפין עצמן (גליון): [ג] ציל אפסר [הגמל] (ר"ש). או [ש"ש גמל] (דק"ט): [ד] עושין לו שתי שורות שורה אחת, כ"ה בעי ויהי גי' השי' (דק"ט): [ה] יצא אחריו (גליון). וכ"כ עיקר (באר שבע): [ו] בדמיון היה כתוב יצאת: [ז] יצא לא נגסי ועי' באר שבע (גליון): [ח] האשונים וכת"י רבי הוה רשביג' הוה קמיה: [ט] ציל תהלתו (גליון): [י] בראשונים ובכתי' הסדר את נשיא ואנא אב"ד: [יא] ציל בית ד' (גליון): [יב] קרי ליה (כתי'): [יג] כתי' ששעברת: [יד] ציל עושין (ר"ש): [טו] בכתי' נוסף הפסוק לבני תלמודי חכמים: [טז] ציל ויבשה (ר"ש): [יז] ויהי ויבשה (ר"ש): [יח] ציל דהי' (תורה גבר, ר"ש): [יט] יש כאן הסדר דבר רש"י ויש להוסיף אמרו משום ר' מאיר אילו היה תמורה לא היה קרב שתמורת כבוד ומעשר אנה קריבה כבוד דבתיב אן כבוד שיה' (כתי') ומיושב בזה תמורה ומחורש"א, ע"ש בהנהגות והערות כמנה אחרונים: [ק] וקופין מצד זה ואצבע מצד זה (כתי'): [ק"א] אחר' ליאת בכתי': [ק"ב] מלאך ליאת בכתי':

כתב שעל גבי הקבר ת"ר¹⁴ כשהנשיא נכנס כל העם עומדים ואין יושבים עד שאומר להם שבו כשאב ב"ד נכנס עושים לו¹⁵ שורה אחת ומכאן ושורה אחת ומכאן עד שישב במקומו כשחכם נכנס אחד עומד ואחד יושב עד שישב במקומו בני חכמים ותלמידי חכמים בזמן שרבים צריכים להם מפסיעין על ראשי העם יצא¹⁶ לצורך יכנס וישב במקומו בני ת"ח שממונים אביהם פרנס על הצבור בזמן שיש להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם ובזמן שאין להם דעת לשמוע נכנסים ויושבים לפני אביהם ופניהם כלפי העם רבי אלעזר בר ר' [צדוק]¹⁷ אומר אף בבית המשתה עושים אותם סניפין [אמר מר] יצא לצורך נכנס ויושב במקומו אמר רב פפא לא אמרו אלא לקטנים אבל לגדולים לא הוה ליה למברך נפשיה מעיקרא¹⁸ דאמר רב יהודה אמר רב לעולם ילמדו אדם עצמו להשכים ולהעריב כדי שלא יתרחק (אמר רבא¹⁹) האידנא דחלשא עלמא אפילו לגדולים נמי רבי אלעזר בר [צדוק] אומר אף בבית המשתה עושים אותם סניפים אמר רבא בחיי אביהם בפני אביהם א"ר יוחנן²⁰ בימי רשב"ג נישנית משנה זו רבן שמעון בן גמליאל נשיא רבי מאיר חכם רבי נתן אב"ד כי הוה רשב"ג התם הוו קיימי כולי עלמא מקמיה כי הוו עיילי רבי מאיר ורבי נתן הוו קיימי כולי עלמא מקמייהו אמר רשב"ג לא בעו למיהוי היכרא בין דילי לדידהו תקין הא מתניתא ההוא יומא לא הוו רבי מאיר ורבי נתן התם למחר כי אתו חזו דלא קמו מקמייהו כדרגילא מילתא אמרי מאי האי אמרו להו הכי תקין רשב"ג אמר ליה ר"מ לרבי נתן אנא חכם ואת אב"ד נתקין מילתא כי לדין מאי נעביד ליה נימא ליה גלי עוקצים דלית ליה וכיון דלא גמר נימא ליה²¹ מי ימלא בבורות ה' ישמיע כל תהלתו למי נאה למלא בבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלתו²² נעבריה והוי אנא אב"ד ואת נשיא²³ שמעניהו רבי יעקב בן קרשי אמר דלמא חס ושלום אתיא מלתא לידי כיסופא אזל יתיב אהורי עיליתיה דרשב"ג פשט גרם ותנא גרם ותנא אמר מאי דקמא דלמא חס ושלום איכא בי מדרשא מידי יהב דעתיה וגרסה למחר אמרו ליה יתני מר וניתני בעוקפין פתח ואמר בתר דאוקים אמר להו אי לא גמירנא כסיפיתנן פקיד ואפקינהו מבי מדרשא הוו כתבי קושייתא [בפתקא] ושדו התם דהוה מפריק מפריק דלא הוו מפריק כתבי פירוקי ושדו אמר להו רבי יוסי תורה מברחין ואנו מבפנים אמר להו רבן [שמעון בן] גמליאל יעילינהו מיהו ניקנסניהו דלא נימרו שמעתא משמיהו אסיקו לרבי מאיר [אחרים ולר' נתן יש אומרים אחוה להו בהלמיהו זילו פייסוהו [לרבן שמעון ב"ג] רבי נתן אול רבי מאיר לא אול אמר ר' דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין כי אול רבי נתן אמר ליה רשב"ג נהי דאהני לך קמרא דאבוק למהוי אב ב"ד שיויך נמי נשיא מתני ליה רבי לרבן שמעון בריה אחרים אומרים אילו היה תמורה

ואל תחמה שהרי צדוק מקום צמשה לא מזכר שינוח אדם
תפילין ושצבד של ד' כנפות חייב בלילית, אלא תפלה
של ראש אינו מעכב של יד ותכלת אינו מעכב לבן, ולא תק
חייב אדם להדליק נר חנוכה אלא גן שיאל [וכר], הניח חנוני
נרו מצחוץ החנוני חייב], ר' יהודה אומר צנר חנוכה פטור
[צ"ק ס"ג רע"ב], ונר חנוכה גופא היכי הוה צנר צמשה,
אלא רגילים היו צנך ולא הזכיר (בב) **ה"ג לשונות הללו. זו**
 הוא שיטת החוס' ומתני' בלא עסוקים באתו ענין ואפי'
 סתם אינו גט ואפי' הודיע לעדים אינו גט שצריך להודיע
 לה דוקא, והא דתקן כנסי שט"ח זה, אפי' סתמא נמי פסול,
 אלא קמ"ל אפי"ה סגי בהי גיטך ואין לריך לטלו ממנו
 ולהחזירו לה, אלא לפ"ז קשה מלעיל ג"ה, ולריך לומר דהתם
 מייירי שהעדים אומרים לה אח"כ שהבעל משלחה ממנו,
 וא"ש המשך החוס'.

מיהו לשיטת תוס' קשה מ"ט נקיע צבא צפ"ע נתן צידה
 והיא ישנה, דהא נמי מהאי טעמא פסול שכיון שיטה
 אינה יודעת ששלחה, אבל לאיך פוסקים דלא צעי' ידיעתה
 והכא היינו טעמא דאינו משתמר לדעתה או דלית לה יד
 א"ש דחילקה בשחי צבות.

בנפ"י שט"ח זה. [עיי' לעיל ג"ה ע"א ד"ה אס איתא].

דערק לה חרציה. פי' כי הי' חגורו מלמלאם בחוזק על
 מחניו עד שצדוקת נחצ' שם הגע וקשה להוליא
 משם והבעל למלאם מחניו כדי שיהי קלת ריוח בין מחניו
 לחגורה וילא הגע בריוח שיכולה היא להוליא ושיצ' העה
 עלמו וקירצ' לה כמסייע להוליא, ויש מהפוסקים דצדוק
 מייניהו סגי. ועיי' מ"ש הרא"ש צ"ב. ועיי' לקמן תוס' ד"ה
 אס יכול לנתקו וכ"ב.

ניעור אינו גט. מלשון הרמב"ם ספ"ה מה' גירושין משמע
 דאס נעלתו אח"כ צידה מגורשת, וכתב ה"ה
 דהרשב"א מסתפק בזה דה"ל כעלי גיטך מע"ג קרקע.
 ולפע"ד לפמ"ש הרשב"א בעלמו צמחני דנתנו צידה כשהיא
 ישנה אינו גט הטעם משום דה"ל אינו משתמרת כשהיא
 ישנה וא"כ הא חזינן כשהיא ניעורה אח"כ מגורשת ממילא
 ולא ה"ל עלי גיטך מע"ג קרקע, א"כ ה"ג הא קי"ל יד
 עבד כיד רבו [לעיל ע"ז ע"ב] וה"ל ממש ידה אלא שאינו
 משתמרת לדעתה וה"ל כנתנו צידה כשהיא ישנה וכשלקחתו
 מידו ה"ל כניעורה אח"כ ולא מקרי עלי גיטך מע"ג קרקע,
 ואט"ג דהכא גבי עבד ניעור איכא עוד טעם לפסול משום
 חנר מהלכת [לשיטת הרמב"ם דלא איירי רבא בצפות דלא
 כהרא"ש צמעתין] (בב), מ"מ ה"ג נימא כי היכי דמהני כך
 סברא לענין אינו משתמרת לדעתה כשנעשה אח"כ משתמר
 מגורשת, ה"ג כשנוטלתו אח"כ ונעשה אינה מהלכת מגורשת.

ולברמ"ה ה"ל קשיא נהי שנתן לו רשות להעמידו אבל לקנות
 פירותיו לא. ואולי לזה נתכוון הטור שם ודלא כצד"ה, דאין
 לומר דבהיא הגאה נמי מקנה לו פירותיו דמ"ל זה, דהרי
 צמעתין כדכוח ס"ד צמוכר קלתות אין לפרש אלא דבהיא
 הגאה שקנתה מצעלה סל השאיל לה מקום הסל, ושוז
 ממילא זורק לה גט צתוכו, דאין לומר דהאי הגאה מקנה
 לה הגט, דהרי אין הגאה לה בגירושין, וע"כ אין ללמוד
 מכאן אלא דצמעתין קנין סל משאיל לי וקנין פירות ממילא
 כוח ודלא כהרמ"ה (בב).

בנפ"י שט"ח זה. יש צכאן [כמה] שיטות ואצא"רם בעזה"ו.
 הרמב"ם [ה' גירושין פ"א ה"ט] ס"ל מ"ש בספרי
 וכתב לה ספר כריתות ונתן צידה [דברים כ"ד א'], אהבעל
 קאי, וצ"ל ס"ל רוב חכמי ספרד דהוא לריך ליתן לשם כריתות
 אבל דהאשה לא איכפת לן, אך רמב"ם ס"ל מן התורה
 אפי' צסתם וצשתיקה נמי מגורשת רק שלא יאמר כנסי
 שט"ח זה, ודוקא בגירושין סגי צסתם מן התורה לאפקוי
 צקידושין אבל בגירושין סתמא נמי מהני, אך מדרבנן לריך
 עסוקים באתו ענין לכל הפחות אבל אס אומר כנסי שטר
 חוצ זה אינו גט מן התורה, ואך לעיל ג"ה ע"א שאמר
 לעדים ראו גט זה ורק מחמת כיסופא א"ל שט"ח זה משו"ה
 מגורשת דלא לריכיס דעתה וידיעתה, אך שארי פוסקים
 ס"ל סתמא נמי אינו גט מן התורה דצעי' שיודיע צפני
 עדים ראו גט או עסוקים באתו ענין, וצמעתין צעסוקין
 באתו ענין ולאו הוה יכיצי סתמא הוה סגי בהני, אבל
 כשחזר ואמר כנסי שט"ח זה אפי' נתן לה נתינה טובה מידו
 לידה, וא"ג לא אמר שט"ח זה אך נתן נתינה גרוע כגון
 שלפתה מאחוריו לריך שיאמר אח"כ הי גיטך, ומלעיל ג"ה
 ע"א לק"מ דאמר אמירה מעליותא לעדים ראו גט זה וגם
 נתינה מעליותא, זו הוא שיטת הפוסקים ה"ל.

אך רבותינו בעלי החוס' ס"ל הקושיא דספרי אסיפא סמך
 ונתן צידה ושלחה מציחו שצריך להודיע להאשה
 שנשתלחה צגט זה. ולפ"ז לא סגי בהרי זה גיטך לחוד אלא
 לריך להוסיף הלשונות שנזכרו צקידושין ה' ע"ב והרי את
 מותרת לכל אדם, ויען דצרי תוס' קארים ופני יהושע ז"ל
 מתקשה בהם ואני למדתי פירוש מדצרי הצ"ח עם הוספת
 נוסף משלי, דהתוס' לפי שיטתם לריך להוסיף הלשונות
 הנזכרים צקידושין ה' ע"א ה"ל, ואט"ג שלא מזכר כן צשום
 משנה צמס' גיעין מ"מ כיון שרגילות הי' להם אותן הלשונות
 לא חששו להזכירם, ומיייתי ראייה לקמן פ"ה ע"ב אמר אצוי
 שהי רגילים לכחוצ גם כן ודין וכו', אין כוונתם על ודין
 אלא אסוף מילתא דאצוי לאיתנסבא להתנסבא, והיכן מזכרים
 אותן לשונות דפשיטא להוא לאצוי, אט"כ רגילים היו ולא
 הוזכר צמשה וצרייתא, ה"ג הכא.

כג) עיי' פי' המשניות להרמב"ם מנחות רפ"ד, שכ"ב.
 כד) הסוגריים מהכת"י.

כב) קטע זה הועתק בשינויים קלים בשו"ת יו"ד סי' שיי"ח ד"ה
 דאעתיק.

עדות שאלות ותשובות סימן י"ד ט"ו ביהוסף

על כסלו חפני חנוכה וכפ"מ מגילה בחנוכה
 בכשיאים זכחם קמא גבי נזקין כבר חנוכה פסור
 וזה דבר תימה - ורנית לומר אולי היו דיני חנוכה
 מפורסמים בזמן רבי שהיה סמוך לחורבן בית שני
 וגם חנוכה היה בבית שני בימי השחמנאים קודם
 הגורדום וכינוי ולא היה כ"כ זמן מרובה הרבה בין
 אותו זמן לזמן רבי ולכך לא הוצרך רבי לכתוב דיני
 חנוכה וזר חנוכה ולא יחזה דעתך בטעם זה ובקשת
 תתני אם יש טעם :

תשובה

לא נעלם ממך טירדתי וכפרת
 כפרק זה ראוי קאי חד כרעא
 אארעא וחד כרעא אמכרא לחזור למקומי עם בני
 ביתי בע"ה - ומ"ע לעשות רצוהך חפצתי וקבל ממני
 מה שנראה לי עכשיו לפי השעה מה שיכולתי להשוו
 בזה - כי ודאי חקירה טובה היא זו הלא דבר הוא
 שלא הזכיר רבי במשנה דיני כר חנוכה ולמה יגרע
 מכל שאר מילי דרבנן משנה לזו רבי במשנה כמה
 דינים בהם - ולכאורה רבתי לומר טעמו של רבי כזה
 משום גשעה שהיה במלך טרכינוס שחיק עצמות
 דאיתה כרוש מדרש מגילת אסתר וכירושלאי דסוכה
 פ' החליל שילרס אשתו בליל ט"ב ונשחק הולד
 בחנוכה ואולגן ואחרון לישאל בישא אלין יהודאין כד
 ילדיה אתאכלו וכד תיית ולדא ארליקו כוכצין
 הקיפן לביונותיו והרב כל האכסים ואח"ך הנסים
 מתעברכו הדמים והיו בוקעים והולכים עד לנהר
 קיערום כדמסיים בה במדרש איכה בעפוק על אלה
 אני וכו' וכפסוק קלים היו רודפנו-יעש - ומכני כיוצא
 בזה אמרו כבר חנוכה וכפסוקה מניחו על שולחנו ודין
 וע"ז בר חנוכה אירעה נרה ונבחרה ולא צ"ע פ"כ -
 ובתיבת דיני כר חנוכה יש בה פירסום יותר
 חכהרלקה - חפני שההרלקה היא בבתי ישראל בזמן
 מועט ח' ימים בשנה חגי שצה בכל לילה ואפי' זה
 סמיה בידן להדליק בפנים אם יש חשש סכנה - אבל
 דבר הבא בכתב קיים כל הימים ומתפשט בעולם על
 ידי כל אדם המעתיקים כל אחד מה שרונה ממנו
 ומתפור במקומות ונפול בידי כל אדם בן ברית
 ושאינו בן ברית וכמ"ש הרמב"ם ז"ל מעין זה
 באברותיו על ענין חיבור מורה הנבוכים - ומפני זה
 השמיט רבי בתיבת דיני חנוכה שלא להרכות בו כ"כ
 פירסום והניחו בעל פה כמנשהיתה המשנה כולה
 וכל דיני התורה כולם בעל פה קודם לו - וזה נראה לי
 לכאורה :

אבל

הנראה לע"ד בזה טעם כעיקר כי הוא
 זה - וסוף שדיני חנוכה וזר חנוכה כבר
 ה' כתובים בכתב קודם לדיני הקדוש שסדרום
 וס' ז' הם התנאים שפורסמו לעצמם מהם משנה כתובים -
 וא' : מה צורך לרבינו הקדוש לכותבם עוד והוא עשה
 כבוד

כדיה דרב אחא ויהיה מותר הן הדין לעשות בימי
 אכלו כיון שאין האכל עצמו עושה תלמדה כבהמה
 סלו לזורכו אלא אחרים עושים בה תלמדה לזורכס
 והיתה משובכרת להם מקורם האכל לזמן קטוב
 כדרך הסוכרים לעשרה או עשרים יום או חדש או שני
 חדשים כדרך החורשים ושוכרים צמד כקר לחרוש בו
 והיו נכלעים ו' ימי האכילות בימי הפסחיות - שכיון
 שהתמלא דתורי היו משובכדים לאחרים קודם האכל
 והם עושים בו תלמדה לזורכס בימי האכל אין לאכל
 איסור בזה - ומר בריה דרב אחא תרין חסירות כסקיפה
 לגמליה דסכר ארס השוכ שאני שנריך להחמיר על
 עצמו כפיט"ז בזה ובכל מקום - ולא קפ"י הראב"ד ז"ל
 ג' ארס השוכ יש לו קול וחייב בזה מן הדין - אלא הק'
 ארס השוכ שאני שראוי להיות מחמיר על עצמו לפנים
 מן הדין בתורת חסירות אם ירעה - ועל פי הרבנים
 שהנהגה אין קושיא כלל על האי עובדא דמריון ומר מן
 הירושלמי דחנוכים ושותפים - וגם אין קושיא
 דהרמב"ן ז"ל מלשון הגמ' דמשמע דשבת של שניהם
 שיתה והפסד של שניהם היה - דמה בכך דאצ"פ
 שהשבת של שניהם היתה אין קושיא מזה מן הירושלמי
 רבני שותפים חנוכים - דהכא שאני שהתמלא היה
 בזו מוטכרים לאחרים קודם האכל ואותם האחרים
 השוכרים הם שעושים בו תלמדה בימי האכל של מר
 בריה דרב אחא - אבל מריון ומר בריה דרב אחא
 גשה בעלי הגמלא ואחד מהם שרוי באכלו שניהם
 בעלי הגמלא שותפים בו אין שום אחד מהם עושה
 תלמדה בגמלא כלל בימי האכל - אלא אחרים הם
 העושים תלמדה לזורך עצמם שהיה הגמלא
 שזור והשוכר בידם כולו מקודם האכל - ואם כן הרי
 דברי הר"ף והרמב"ם ז"ל פשוטים בלי שום תנאי
 ופירוש בהם - והך עובדא דמריון ומר בריה דרב אחא
 אין יוצא ממנו שום חידוש בדין לא תילתא דחסידותא
 ואיכס דין - ואפי' אותו תילתא דחסידותא רבאשי
 פליג עליה ולא ניחא ליה בה ולפיכך לא הכיחו ממנו
 כלל שום דבר הר"ף והרמב"ם ז"ל - וזו הדרך שכתבתי
 הוא דומה לרבנו הרמב"ן ז"ל בתירונו דעבוד איטרא
 בינייהו ודומה להיו מושכרין אלא שלפי תירונו ז"ל
 הוקשה לו מלשון הגמ' דמשמע מיניה דלא עבוד
 עיטרא אלא שבת של שניהם היתה - ולפי דרך זה לא
 קשיא ולא תירי והרבנים פשוטים בלי דוחק :

סימן ט"ו שאלת

למה לא שנה לנו
 רבינו הקדוש בשנה
 סדרי משנה דיני כר חנוכה ודיני חנוכה - אצ"פ
 שהיא מורה דרבנן לא גרעא מעירובין דרבנן וקביע
 בה רבי במשנה מסכתא במורה מסכת פירושוין ואלו
 כבר חנוכה לא חשש לכתוב במשנה כלום מדיניו ודרך
 שפברה כגמלא הזכיר שם חנוכה במשנה במק' ר"ה

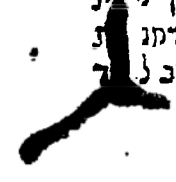
עדות שאלות ותשובות סי' ט"ז ט"ז ביהוסף יד

כבוד בזה לתנאים הראשונים והניח בזה דבריהם ככתבם. ולא כתב במשנה אלא דברים שקודם לו היו בעל פה ועשה זה כדי שלא תסתכח תורה מישראל ומשום עת לעשות וכו' כמ"ש בגמ' והמקום שכתובים בו דיני חנוכה ע"י תנאים הקודמים לרבי הוא ה' הנקרא במשנה ובגמ' חגילת תענית וברקתי בו ומצאתי בו פרק ט' כל דיני כר חנוכה וינין כס חנוכה והם כל הבריות שהביאו בגמ' במה שבת פ' במה מדליקין דף כ"א שם ולהלן. הם המדברים בדיני כר חנוכה ונס חנוכה. ומצאתי כי תרשם בס' חגילת תענית פרק ט' והספר ההוא ככתב קודם רבי ועליו שנה רבי במשנה חס' תענית פ"ב משנה ח' כל הכוזב בחגילת תענית דלא למספר לפניו אסור וכו' ר' יוסי אומר לפניו ולאחריו וכו' ז"ל. הרי שהביא רבי הנאים קודמים לו החולקים בפירוש דברי ס' חגילת תענית הקודמת. א"כ היא קדמונית הרבה לרבינו הקדוש ובימי בית שני ככתבה כמו שינין הרוחה תמה שכתוב בה וכסופה ובגמ' ראש השנה דף זח ע"כ. ובמס' תענית דף ט"ו ע"כ כתב רש"י ז"ל וז"ל חגילת תענית ככתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו לו תבין הלכות והיו דקתני כל הכתוב בחגילת תענית כאלו היה מקרא עכ"ל. הרי לך שכתבה קודם רבי כמו שחוכיה לשוכו ששנה לנו במשנה כל הכתוב בחגילת תענית וכו' ר' יוסי אומר וכו'. ועוד חוכה תלשון רש"י הנז' דחשיבא כתיבתה במקראי של כתיבים. ועדיפא טפי מהכתיבת המשנה שאינה נקראת מקרא לא משנה ותורה שבעל פה אבל חגילת תענית חשיבא כתיבתה בחגילת אסתר וקסלת וכיוצא בהם. ומעתה יש לומר כמו שלא כתב רבי במשנה כל יומי חגילת תענית ובפרט לת"ד לא בטלה מפני שממך על ס' חגילת תענית. היינו טעמא שלא כתב דיני כר חנוכה ודיני חנוכה במשנה. מפני שחנוכה בכלל כל הימים הנז' בחגילת תענית הם. ואין בה יתר שאת מהם. שכל ענין יום טוב שלהם הוא לאוהרם בהספר ותענית וכן עשו בחנוכה ז"ט לענין איסור הספר ותענית בלבד אלא שהוסיפו בה מנות הדלקת הכר מפני גם חזן מן הטכע שאירע להם כפך של שמן בימי חנוכה וציקר קביעות ימי חנוכה היה מפני התשובות וההנלה שנגשית להם בימים ההם כדרך שאר יומי חגילת תענית. ואלו לא היה כי אם גם השך של שמן לא היו קובעים ימי חנוכה כשכילו וראו שבוסח על הנסים בחודשה ובכוסח הנרות הללו אין אנו אומרים גם הפך של שמן כי אם גם ההנלה והתשובה. ואביא לך ראיה מן הגמ' שכל ענין חנוכה בין איסור הספר ותענית בין הדת הדלקת כר חנוכה הכל נחשב כשאר יומי חגילת תענית מדאמר בגמ' פ' ק"ד"ה דף זח ע"כ ל"ד

כטלה חגילת תענית. ופרכינן עליה והרי חנוכה דלא בטלה. ותרין בזה דכ יוסף שאני חנוכה דאית בט חנוכה הדלקת כר חנוכה כוהף על איסור הספר ותענית הנוהג בשאר יומי של חגילת תענית. ואמר' התם א"ל אביי תיבטל אימי ותיבטל מצותה. וחזר דכ יוסף ותרין משום דפרשם ניסא זעש בגמ' ורש"י. הרי דאפי' הדלקת כר חנוכה נחשב כיומי חגילת תענית ומתייחס אליהם ונקרא על שם חגילת תענית עד שהביע אביי לומר עליו תיבטל אימי ותיבטל מצותה. וכיון דקול דאפי' לת"ד בטלה חגילת תענית אפ"ה לגבי חנוכה ופירוש לא בטלה. משום הכי מהך עליה רבי ככתבה וכלשונה בדיני כר חנוכה דעדיפא כתיבתה במקרא. וכמ"ש רש"י ז"ל. ולא הזכיר במשנה בענין חנוכה אלא איזה פרטים שאינם כתובים ממנה בחגילת תענית. זה נראה לע"ד אם יבשר בעיניך להושיט לו שרכיט רבוכך. נאם הכותב ומותם באדר שני ערכ פורים שנת את שרכיט הזקב אשר בידו כה ליוורו זעא עהכ"ס יוסף בן סאמון. ס"ט :

סימן ט"ז שאלת כלי שנוטלים בו הידים שקורין איבוק שיש לו כנרו כמין דד יוצא ועולה ועובר מכנר פיו ולמעלה כנוכה ואין הדר הנז' יכול לימלא מיס חכנר פי הכלי ולמעלה מהו שיהא מותר ליטול מן הדר הנז' דלכאורה הדר הנז' פקול לנטילה דהו"ל כמין הנקב ולמעלה בכלי נקוב דפסול כדאיתא בש"ע סי' קנ"ט ס"ב ע"ש :

תשובה גרסי' כיומא פ' אמר להם התמונה בן קטין עשה יב דר לכיור שלא היה לו אלא שנים. ושם בגמ' דף ל"ז ע"א איתת הכי בן קטין עשה שנים עשר דר לכיור וכו' תנא כדי שיהיו זב אחיו הכהנים היצטוקים בתמיד מקדשין ידיהם ורגליהם ככת אחת תנא שחרית במילואו מקדיש ידיו ורגליו מן העליון ערכית כירידתו מקדיש ידיו ורגליו מן התחתון עכ"ל והאי ברייתא בתרייתא דמייתי הגמ' לא שייכא ארישא דקתני עשה זכ דר לכיור אלא חשיבא דקתני שלא היו לו אלא שנים. ומציקרא אייתי בגמ' ברייתא למיהב טעמא דרישא דזכ דר וכתר הכי מייתי ברייתא אמריתו למיהב טעמא דקתני כשיבא שלא היו לו אלא שנים וס"ל דהיס א' מהם למעלה והב' למטה ואתא למיהב טעמא להם היו כ' ולא ג' אוא' וקאחד דר עליון לשעת מילואו ודר התחתון כירידתו כשחפרו המים וירדו למטה ע"י קידוש היום כולו. נקיטינן מיסת מהא ברייתא בתרייתא דאיכא דר עליון ואיכא דר תחתון ככיור ואפ"ה היה העליון כשר והיו נוטלין ממנו

לו סבור לנו חמשה כורים ארץ בהר הצוריה ונתנה להם זבאו (ו) והודיעו את שמעון הצדיק (ז) מה עשה (ח) לבש בגדי כהונה ונתעטף בבגדי כהונה ויקריי ירושלם עמו ואלף בולייטין מכוסין בלבנים ופרחי כהונה מקישין בכלי שרת ואבוקות של אור דולקים לפניהם כל הלילה כולה הללו מהלכין מצד זה והללו מהלכין מצד זה אמר להם כי הללו אמרו לו המסורות (ח) הללו היהודים שמרדו בך כיון שהגיעו לאנטיפרס (ט) זרהה לרם חמה הגיעו למשמר הראשון נפגעו זה כזה אמרו להם מי אתם אמרו להם אנשי ירושלם זבאנו להקביל פני המלך כיון שראה אלכסנדרוס מוקדון את שמעון הצדיק ירד ממרכבתו (י) והשתחוה לו אמרו לו עכדיו מלך גדול כמותך (כ) ישתחוה ליהודי זה אמר להם [דמות] דיוקנו של זה אני רואה כשאני יורד במלחמה (ל) ונוצה אמר להם למה באתם (מ) אמרו לו מקום שאנחנו מתפללים [בן] עליך ועל מלכותך שלא תהרב יתעוך נוּם הללו ותתנו להם אמר להם ומי הם (נ) הללו אמרו לו הכותיים הללו שעומדין לפניך אמר להם הרי הם מסורין בידכם. מה עשו להם נקבום בעקביהם ותלאום בזנבי טוסיהם והיו מגררין אותם על הקוצים ועל הברקנים (ס) עד שהגיעו להר גריוזין חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו זבאוהו יום שעשאו להם כך עשאוהו יום טוב:

א בעשרים וחמשה ביה יום חנוכה תמוניא יומין דלא למספד :

(ט) יכשנכנסו יונים להיכל טמאו כל השכנים שבהיכל וכשנברה (פ) יר בית השמונאי ונצחום בדקו ולא מצאו (צ) אלא פך אחד שהיה מונה בתותמו של כהן הגדול שלא

(נוסחה כ"י) שמעון הצדיק ונהג עמו אלף ברייטין מירושלים מכוסין ואלף פרחי כהונה מלובשים בכלי שרת ואבוקות אור בידם : (ו) ישראל : (ז) (מה עשה) הא"מ : (ה) לבש בגדי כהונה ויצא לפניו הוא ויקריי ירושלים וכשהם מהלכים בהרים ראו אבוקות של אור אמר המלך והשאר מוקף : (ח) הללו הם יהודאין : (ט) לאנטפטרס זרחה חמה ראה את שמעון הצדיק שהיא לביש בגדי כהונה : (י) והשתחוה לארץ והשאר מוקף : (כ) לזה אהה כשתהוה יהלא בן אדם הוא א"ל דמות דיוקנו של זה : (ל) ונוצה ומוציאני לשלום : (מ) א"ל בית : (נ) גוים : (ס) עד הר גריוזים כיון שהגיעו שם להר גריוזים ונתן הר גריוזים שהיה ביה הפלהם ביד ישראל : (ע) בפני : (פ) כלכות : (צ) אלא פך אחד והדליקו בו את הנרות ח' ימים : (הערות מהרי"ב ז"ל) בולייטין . כמו לשכת בלוטה ובולאות שבירודה . שרים : כחומי . עיין טור וקציעה :

הוספות חדשים

פי' רש"י

בחורתמו . והמירו שלא ננטו בו : ה"ג . ועשאוהו יומא הנירסא ככ"ה נטת . ולפי ראות עינינו הכא יום טוב נהלל והולאה לא שאמרוין במלאכה שלא ז"ל החס בגמרא נכסליו נמקס נטת ועמ"ל לעיל קבעו אלא לקרות הלל ונומר על הנסים בהולאה : נפ"ג נד"ה ככ"ה ביה כו' . וכיון שזריכין התם מה למגרים נירסא אחרת נחדש מסתבר לי למגרים נמי התם נכ"ל נמקום ככ"ה . ועוד בלאו הכי ליכא נמוימא אויפכא למגרים הכא כהזס ככ"ה . דהא ככ"ה בלא"ה דלא למספד דיוס חטכה הוא כה"ג פריך ה"ס נר"ה (דף י"ט ע"א) ת"ל דה"ל יוס שנהרג בו גדליה ז"א ע"ג : בולייטין . זו כלים של זהב כלי היה נמקדש ומרחשת שמה דומה כמין כלבוס עמוק וכפננק מונח להוכה דומה כמין בליט ביוני פי' פרי האלמוניס כ"כ הערוך . ופירוש להנטיפרס זה הלכסנדריא של מגרים : בכ"ה ביה יום חנוכה . כתב הר"ן הטובה שהי תנח חט ככ"ה ומקשה מהרש"א מאי חגייה בייך הכא כיון דהוחר בהן מלאכה ולא נתנו לי"ע אלא להלל ולהודות והניח בקושיא . והלבוש בהתחלת הלכות גוכס מתרין זה דכתב ולבון חט משמע שחטו מנסיעה למלחמה מלשון ויסעו ויחטו . והעט"ז כתב נכס אבודרהס הטובה נופריקון שמונה נרות והלכה כבית הלל : תמוניא יומין דלא ל' כהפד . ובגמרא קהני גס דלא להטעמא ואין מן הנורך דקל וחומר דלא להטעמא נדלא למספד וללא כרכיני אפרים עמ"ל כרים מסכתן : שיהיה מונח בחורתמו ש"כ כ"ג . כתבו החוס' אס כבר זרו על העכו"ס להיות כונים ז"ל שהיו מונח בהוהס בקרקע שלא הסיעו הכלי עכ"ל . והכי מוכח מטעם ציונים

.. נכס כ"א כ' מיי' ס"ג מהל' מונח הלכה נ סמ"ג לאין ס"ז עיין ה טו"ע א"ח כי הר"ע ס"א (כנ"ח)

נפסא ולא היה בו להדליק * אלא יום אחד זנעשה בו גם והדליקו שמינה ימים. לשנה אחרת קבעו א שמונה ימים טובים. (ק) ומה ראו לעשות הנוכה שמונה ימים והלא (ר) חנוכה שעשה משה (ס) בסרר (ה) לא עשה אלא שבעת ימים שנאמר (ויקרא ח) ופתחת אהל מועד לא תצאו שבעת ימים ונו' ואיכר (נמדנר ז) ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו ונו' ובשביעי הקריב אפרים. וכן מצינו (א) בחנוכה שעשה שלמה שלא עשה אלא שבעת ימים שנאמר (דה"ז) כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים והחג שבעת ימים. ומה ראו לעשות הנוכה זו שמונה ימים אלא כימי מלכות יון נכנסו בית חשמינאי (ז) להיכל ובנו את המזבח ושדוהו בשיר ותקנו בו כלי שרת והיו מתעסקין בו שמונה ימים. ומה ראי להדליק את הנרות

(נוסחת כ"י) (ק) כל אותן הימים שהדליקו בהן את הנרות עשאים יום טוב ל"א ובצאו מזבח סגור וחקנוהו כל שמונה וכלי שרת ולכך נהגת שמונה: (ר) בימים הראשונים חנוכה משה ואת חנוכת המזבח. משלכה ואילך חנוכה משה וחנוכהו שנאמר כי חנוכת המזבח עשו שבעת ימים ושמונה (ימי החג) משנמל בית (הלבנון) (המקדש) חניכות ביה חשמונאי לדורות ולמה נהגת לדורות שעשאים בצאתם מצרה לרוחב ואמרו בה הלל והדליקו בה נרות במהרה: (ס) תי' בסרר מוקף: י' אינו אלא שבעה שנאמר יהי המקריב ביום הראשון את קרבנו ונו' ובשביעי בשבת הקריב אפרים והשאר מיכה: (א) והלא חנוכה שעשה שלמה אינו אלא שבעה שנאמר: (ז) להר הבית:

(הערות מהרי"ע) ומה ראו לעשות חנוכה שמונה ימים. דיום ראשון לא היה גם ניכר כקושית כ"י: א"נ איו"ט שמונה ימים קשיא ליה: אפרים, כיון למ"ש במדרש לפי שקודש יוקף שמו של הקב"ה לא שרחה שכינה עד שהקריב בנו אפרים, כי אז מלאו ימי חנוכה המעבד לכן בשמיני שרחה שכינה ור"ל דביום הראשון למלאים התחלו הנשיאים להקריב וס"ל כמאן דפליג אברייתא דעשר עטרות: ומה ראו להדליק את הנרות. ק"ל מ"ש בהדלקה כי לשעבר דגם יספיק לעשות ח' ימים וימים טובים.

פי' רש"י	הוספת חדשים
מה חנוכה. על איזה גם קבעו: א"נ יום זהב או דרגליות כיון דרזיהו התיס בחיות	לכתב הר"ן דאם הסיטוהו היו שיכרין אותו לראית
סל כ"ג אלא ודאי לא מלאוהו כלל ולא ראוהו: ונעשה בו גם. ולנו"ל עומדה הותרה בניני עיקר	אם יש בו זהב או דרגליות כיון דרזיהו התיס בחיות
הים לא נעשה אלא להראות להם חובת המקום להם כ"כ הח"ל בשאלה פ"ז וכ"כ הפ"י בארוכה בחוכמה	סל כ"ג אלא ודאי לא מלאוהו כלל ולא ראוהו: ונעשה בו גם. ולנו"ל עומדה הותרה בניני עיקר
סעם לבנה ע"ש: והדליקו שמונה ימים. כתב הר"ן מש"ה ביו שמונה ימים מפני שהיה להם שמן	סעם לבנה ע"ש: והדליקו שמונה ימים. כתב הר"ן מש"ה ביו שמונה ימים מפני שהיה להם שמן
סבור רחוק ד' ימים והיכרו שמונה ימים בין הלכה והורה. יבנ"ו כתב שהורכו להדליק שמינה	סבור רחוק ד' ימים והיכרו שמונה ימים בין הלכה והורה. יבנ"ו כתב שהורכו להדליק שמינה
מים מאותו פך מכני סכל יבראל היו בחוקת עמאי מתיס ואי אפשר להקן שמן סבור עד שיצברו עליהם	מים מאותו פך מכני סכל יבראל היו בחוקת עמאי מתיס ואי אפשר להקן שמן סבור עד שיצברו עליהם
טעם ימים מיום עומדה ויום ח' לכתובת היתים ית"כס להיולא מהם שמן סבור. ולפי מה שהוכיח	טעם ימים מיום עומדה ויום ח' לכתובת היתים ית"כס להיולא מהם שמן סבור. ולפי מה שהוכיח
מהרש"ל בח"א נשנת סה דלא היו כולן עמאי מתיס בהכרח ל"ל רק טעם הר"ן: ומה ראו לעשות	מהרש"ל בח"א נשנת סה דלא היו כולן עמאי מתיס בהכרח ל"ל רק טעם הר"ן: ומה ראו לעשות
חנוכה ח' ימים והלא כו'. יש להקשות מאי קשיא הא שאני הכא מטעם הנס שהדליקו טעם שמינה	חנוכה ח' ימים והלא כו'. יש להקשות מאי קשיא הא שאני הכא מטעם הנס שהדליקו טעם שמינה
ימים ע"כ קבעו שמונה ימים כדאמרן ונ"ל כיון דשמן סבך היה בו כדי להדליק ליל אחד נמצא שלא	ימים ע"כ קבעו שמונה ימים כדאמרן ונ"ל כיון דשמן סבך היה בו כדי להדליק ליל אחד נמצא שלא
נעשה גם אלא בו' הלילית שלק יותר מכדי שיציר ופרוק שפיר דדנין הוא שלא לעשות חנוכה יותר	נעשה גם אלא בו' הלילית שלק יותר מכדי שיציר ופרוק שפיר דדנין הוא שלא לעשות חנוכה יותר
נו' ימים כקושית הב"י נרים הלכות חנוכה וזירוינו אינם אלא דברי נביאים אבל דאם כן לא היה צריך	נו' ימים כקושית הב"י נרים הלכות חנוכה וזירוינו אינם אלא דברי נביאים אבל דאם כן לא היה צריך
לטעמא דהלא חנוכה טעם משה ושלמה לא עשהו אלא שבעת ימים דבלא"ה קבה ספיר. ואפשר דבא	לטעמא דהלא חנוכה טעם משה ושלמה לא עשהו אלא שבעת ימים דבלא"ה קבה ספיר. ואפשר דבא
זוה לשלול סגרת הלכות והט"ו החם לכן קאמר דמסתבר לעשות חנוכה רק ז' ימים כדמצינן במשה ושלמה	זוה לשלול סגרת הלכות והט"ו החם לכן קאמר דמסתבר לעשות חנוכה רק ז' ימים כדמצינן במשה ושלמה
ומה גם לדעת המדרש שמלכות המעבד נעמדה בכ"ה זכסליו ולא חנוכהו עד ר"ח ניסן לפי שבו נולדו	ומה גם לדעת המדרש שמלכות המעבד נעמדה בכ"ה זכסליו ולא חנוכהו עד ר"ח ניסן לפי שבו נולדו
האבות והקב"ה שלם לו בימי נתייהו כו' דמהרשו להיות בדומה לו ממש ודו"ק: ומה ראו לעשות	האבות והקב"ה שלם לו בימי נתייהו כו' דמהרשו להיות בדומה לו ממש ודו"ק: ומה ראו לעשות
לפי שאנשי יון שקצו המזבח לע"ו ע"כ ננוו בית חשמונאי אנכי המזבח כדאמרין בפרק רבי יאמאל (דף	לפי שאנשי יון שקצו המזבח לע"ו ע"כ ננוו בית חשמונאי אנכי המזבח כדאמרין בפרק רבי יאמאל (דף
ג"ד ע"א) והורכו לבנות מוצח הדש: ומה ראו להדליק את הנרות כו'. כתב מהר"א ע"כ צריך	ג"ד ע"א) והורכו לבנות מוצח הדש: ומה ראו להדליק את הנרות כו'. כתב מהר"א ע"כ צריך
לדחוק ולומר דאין מקשה כפסוקו ומה ראו מה טעם על הקצת חכמים דהא כבר אמרנו מאוס הנס הנדו.	לדחוק ולומר דאין מקשה כפסוקו ומה ראו מה טעם על הקצת חכמים דהא כבר אמרנו מאוס הנס הנדו.
שעשה בפק הבמן אלא הכי קא קשיא ליה ומה ראו להדליק את הנרות ר"ל דלוחו זמן טעם הנס בפק	שעשה בפק הבמן אלא הכי קא קשיא ליה ומה ראו להדליק את הנרות ר"ל דלוחו זמן טעם הנס בפק
צ' י' ו' י' א מיימוני רס"ג מהל חנוכה עוש"ע א"ח סימן חר"ע סמ"ע עיין דכנת ה' (מנ"ת) הבמן	צ' י' ו' י' א מיימוני רס"ג מהל חנוכה עוש"ע א"ח סימן חר"ע סמ"ע עיין דכנת ה' (מנ"ת) הבמן

א אלא בימי מלכות יון שנכנסו בני חשמונאי להיכל ושבעה שפורין של ברזל
(ג) בידם (ד) וחפום בעץ והרליקו בהם את המנורה . כ ומה ראו לגסור בהם את
הלל (ה) אלא שכל תשועה ותשועה שהקב"ה עושה להם לישראל היו מקדיסין
לפניו (ו) בהלל בשירה ובשבה ובהודאה בענין שנאמר (טוראג) ויענו בהלל ובהודות

(נוסחת כ"י) (ג) היה ביריהם : (ד) וחברום בעץ והיו מהעסקין בהם כל שמונה : (ה) ללמדך
והי' אלא טוקף : (ו) בהלל ובשבח בענין שנאמר ויענו בהלל ובהודות לה'
וגו' על הנס רכית ה' ואומר לה' הישועה על עמך ברכתך סלה והשאר טוקף :

(הערות מהריעב"ק) בעץ . בדיל ח"א אבצא .

תוספות הרשים

פי' רש"י

שבעה שפורין של ברזל . כשנכרה ידם על השמן שהיה סהור והסך היו סמאי מתים מממת
היונים והוליוס מירושלים וסיהרו את המקדש חללי חרב א"כ כשהדליקו הנרות של מנורה היו
והיו מנייס ולא יכלו לעשות של זהב : בבעץ . מעמאין את השמן הסהור לכן מתרץ שסיר אלא
בבדיל בימי מלכות יון ב"ה נכנסו והעשה שפורים של

ברזל מחופים בעץ ובהם מדליקין את הנרות ר"ל כיון שהם מחופים בעץ א"כ הם פסוטי כלי עץ
ופסוטי כ"ע אינו מטמא ובהם הדליקו את הנרות כו' לכן אמר וחכום בעץ עכ"ל . וכתב עליו השער
אפרים בשאלה מ"ס בזה"ל הנה אף שאני מכיר המחבר הנזכר אומר אני לא נהיר ולא נהיר בגמ' בכמה
הקומות ועלם ממנו בראש פ' כל הלמיה פירש"י וחיפוס בעץ בדיל דמתרנמין אכלא וקטתו היה על
שלא נאמר וחיפוס בבעץ אמנם הכל אי' למעיין בסניגא סה . וזולת זה עיקר הדין סהך שפי' קן לפי
שקשה בלא פסוטי כלי מהכזה מטמא א"כ לפ"ז אף אם היכוס בעליה אינו מתרץ שהרי אמרין במסנה
דכלים פי"ג מ"ו ועץ המשמש אז המחכת טמא וכמבואר ברפ"ב"ס בהל' כלים אף אם הוא מחופה . אף
שי"ל דזה נקרא מחכת המשמש את העץ אבל ז"ל למעיין שם עכ"ל . ולאלי' זוטא נחשקה ליה זאת (ועוד)
וז"ל ותימא למה להם של ברזל היה להם ליסול עץ להדליק וכמ"ש הלבוש וגם למה להם ז' בחד סגי .
גם מ"ש שזה היה פסוטי כלי עץ ז"ע דמ"מ תשמיש מחכת הוא ומקבל סומאה . ויזרז תימא דכ"ס ר"ה
(דף כ"ד) מבואר דעל מנורה עלמה קאמר שהיה שבעה שפורים וחפוס בבעץ ולא במה שמדליקין בו גם
פירש"י שם בבעץ בדיל ע"ש והוא חרנוס של בדיל : ז"ל טעמו דכיון דמנורה של עץ פסולה ה"ה במחופה
בעץ ולכך פירש"י בדיל . גם קשה לדשין מה ראי להדליק משמע דקשיא הוא על התקנה ולא לדידהו
דמשמע משאר דפריך שם . לכן נ"ל לענ"ד דפריך על מה שמדליקין ליל ראשון כקושית הב"י ולבוש דהא
בהלכה לא נעשה גם בליל ראשון ומתוך דביל ראשון מדליקין לזכר הגם שזכו לחזור ולהדליק כי נתבטל
הדלקה בימי יונים ואח"כ הדליקו ומרוב עניותם עשו מנורה של ברזל מחופה בבדיל כו"ל עכ"ל אבל לפי
מ"ש לפרש ומה ראו לעשות המוכה שמונה ימים דזו היא כקושית הב"י והאי אין לפרש כפירוש הא"ו
דזו היא קושיא ומה ראו להדליק את הנרות . לכן נ"ל לענ"ד דכוונתם דמעטם הגם בסק השמן ראוי רק דלא
למספד בהון כמו שזקק הכי על שאר נסים שנטשו להם . וע"ז מקשה אכתי למה אמורה ימיב דהא בדין
הוא לעשות י"ס רק יום אחד נגד יום שנעשה הגם שלא סמאו ימים ואכתי לא היה בדין לעשות ינהר
זו' כחוכה שטעוהו משה ושלמה ואי משום שדלק השמן ה' לילות אוהן ח' רק ז' בנס היה ומה ראו לעשות
ח' ימים וקאמר בטעם לפי שהיו מהעסקין בית חשמונאי ח' ימים בחוכה זו ומקשה אכתי למה מדליקין
בהם את הנרות ומתוך לפי שאז היה התחלת הדלקתה בו' שפורים של ברזל לאתר שנתבטל הדלקה בימי
יונים לכן תקט דגם אהנו מדליקין את הנרות לזכר טוב לדורות ולפי שבשמן הסוף שהדליקו בלילה ההוא
משך להדליק ח' לילות בנס ע"כ בדין הוא דגם אהנו מדליקין ח' לילות ודו"ק :

שבעה שפורין של ברזל . פי' ההוס' הא דקרי ליה שפורים משום שלא היו גביעים כפתיריה ופרחים .
וכ"ל דבאו בלחית לשון זה שפורין לחרץ דלא תקשה כיון דהיו כולם סמאי מתים מהללי חרב
והיו מטמאים הו' שפורין בהנאה למקדש ומטמאים השפורים השמן נמצא היה עבד הקב"ה ח"ו יוסא
לשקרא להליל השמן מסומאה לכן קתני דהכניסו שבעה שפורים דה"ל גולמי כלי מהכות כיון שלא היו גביעים
וכפתורים ופרחים ואינם מקבלים סומאה כמ"ס חולין (דף כ"ב) ולא היו קבועים נרות אלא שמאלו נרות
סהורים שהרי מותר לפשות והעמידום על השפורים ע"י פסוטי כלי עץ אפילו למד"א קבועים היו הנרות
היינו במנורה של זהב דבעא מקשה כמ"ס במנחה (דף כ"ח) . ועיין בזכור שור מ"ש בענין זה בארוכה
לפלכל על מ"ש מהרש"א בח"א בפ"ב דשנת שם ודו"ק :

צ' ו' י' א ר"ה כ"ד כ' ע"ז מ"ג א מנחת כ"ח כ' ב מ"י פ"ג מהלכות חוכה עוש"ע א"ח סי' תפ"ג סמ"ג
עין דרננו ה' :

ל'ה' כי טוב וגו' א מצות [נר] חנוכה (ו) נר [אחד] איש וביתו והמהדרין נר לכל נפש זנפש והמהדרין סן המהדרין בש"א יום ראשון מדליק שמונה מכאן ואילך פוחת והולך ובה"א יום ראשון מדליק אחד מכאן ואילך מוסיף והולך. שני זקנים היו בצידן אחד עשה כדברי ב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה זה נותן טעם לדבריו וזה צותן טעם לדבריו זה אומר כפרי ההג זה אומר נ מעלין בקודש ואין מורידין. ג מצות הדלקתה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק ו מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ ואם היה דר בעליה מניחה בחלון הסמוכה לרה"ר ואם מתירא מן (הלצים) [הגוים] מניחה על פתח ביתו מבפנים ובשעת הסכנה מניחה על שלהג ודיו:

פרק עשירי טבת.

בעשרים (ה) ושמונה בטבת יתיבא כנישתא על דינא:

מפני שכשהיו הצדוקין יושבין בסנהדרין שלהם ינאי המלך (ג) ושלמינון המלכה יושבת אצלו ולא היה [אחד] מישראל יושב עמהם חוץ משמעון בן שטח והיו שואלין:

(נוסחת כ"י) (ו) נר לכל בית: (ה) ותמניא לטבת יהיבת בי כנישהא: (ג) ושלמירון:

הערות מהר"עב"ץ) ינאי המלך. הוא אלכסדרוס יאנוס ואשתו אלכסנדריה:

תוספת חדשים

פ' רש"י

מצות נר חנוכה. עיין בפ"י רש"י לקמן פרק י"ג ד"ה חוץ ממצות סודים כו':
והמהדרין סן המהדרין. נראה לר"י דב"ש וב"ה לא קיימו אלא ארבע ארבע וניתו ע"ש ודעה הרמב"ם אדם המהדרין קיימו דמהדרין מן המהדרין מה שמהדרין עשין להדליק נר לכל אחד ואחד מצני הבית ועושין יותר מה שמוסיפין לב"ה בכל לילה כמנין שהדליקו בליל א'. ולב"ש מתקרין דרך משל שהיו ארבע ביהו יו"ד דלק בליל א' פ' ופוחת כל לילה יו"ד מהה: זך אומר כו' וזה אומר כו'. ובגמרא מניין מי עממי אחרינא פעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין ופעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין ע"ש בפירש"י:

בבבול סטיינ'ו בלע"ו: נר איש וביתו. נר אחד בכל לילה ואיש וכל בני ביתו סני לכו בנר אחד: זמהדרין. אחר המצות עושין נר אחד בכל הלילה לכל אחד ואחד מצני הבית: כפרי הרמב"ם. מתמעטין והולכין בקרננות דפרשת פינהס. מעלין בקודש ואין מורידין. מקרא ילפינן לה נמנחות בפרק שזי הל"ה (דף ז"ט ע"ה): מבחוץ. משום פרסומי ניבא ולא ברה"ר אלא בחצרות שצריכהו היו פתוחין לחצר: ואם היה דר בעליה. שאין לו מקום בחצרו להניח סס: מניחה. בפנים כנגד חלון הסמוך לרה"ר: הסכנה. שהיה להם לפרסום חוק ביום אדם שלא יבעירו נר אלא בבית ע"ז שלהן כדלמרינן בניסין (דף י"ז ע"ה):

מעלין בקודש ואין מורידין. פי רש"י כל יתקרא ילפינן לה נמנחות בפרק שתי הלחם (דף ז"ט ע"ה). כך פירשו במסכת שבת ובמגילה (דף ז"ז ע"ה) פירש"י בשם התוספתא נעלין נקדם דכתיב ויקם משה את המסכן בליל עשה ומשה היה גדול יממו הקימו ולא מורידין דכתיב את מחתות החטאים האלה בנפשותם ועשו אותם רקועי פחים לפני למזבח כי הקריבוס לפני ה' ויקדשו וגו' כיון שהוקדשו הוקדשו עכ"ל. וזה דלא כהג"ה התם וכבר התעורר בזה הגאון מהרי"ב בגליון הש"ס במסכה מנילה סס והניחו בל"ע: **משתשקע החמה.** במסכה זכחים (דף כ"ו ע"ה) ד"ה מנין ונמנחות (דף כ' ע"ב) ד"ה נפסל העלה ר"ה דפי' סוף שקיעת החמה דהי בתחילת שקיעת החמה עדיין הוא יום גדול והוי סגנא כפייהרא ע"ש בפרוכה:

עד שתכלה רגל מן השוק. ופרין בגמ' ועד כמה אמר רבה בר רב אשי אמר ר' יוחנן עד דכלינא רגלא דתרמודאי וכירש"י רגלא דתרמודאי סס אומות מלקטי עליה דקיס ומתעבבין בשוק עד שהולכין בני השוק לנתיבם משחשכה ומנעירים בנתיבם אור וכדלריכין לנתיב יולאך וקנין מהס עכ"ל: **ואם מתירא מן הלצים מניחה על פתח ביתו מבפנים.** בגמרא הסמיכו זה ונס בשו"ע אבל הרמב"ם כללו זה עם הדין בימי הסכנה וז"ל נמי הסכנה מיח אדם נר חנוכה בחוץ ביתו מבפנים ואפי"ו

א מיי' פ"ד מהל הטובה ה"ה וסמ"ג סס עוב"ע א"ח סי' הע"ה ס"ב ב נכוחה כח א וס"ג ועוד במה"ס פ"כ טבת ד"ה כ פ"ס ס"ב ג מיי' סס ה"ס וסמ"ג סס עוב"ע א"ח סי' הע"ב ס"א ד מיי' סס ה"ס וסמ"ג סס עוב"ע א"ח סי' הע"ב ס"ה:

הקדמות המחברים

איך מקשה הש"ס (שנת 66:) מאי חנוכה, ובש"ס (תענית י:). שאלו מאי יום נקנור ומאי יום טריינוס, ולכאורה קשה הרי הנסים שארעו לישראל נכתבו במגילת תענית וכתובא ומנחא. אלא ודאי דספור המאורע איננה כתובה בימי הש"ס רק נשנו בעל פה כעין ברייתא, ומפני זה שאלו מה המה הסבות, והביאו בש"ס ברייתות השנויים בעל פה.

ועוד ראייה לאמתות דברינו כי כונתי בעז"ה אל מרכז האמת, הבאתי בשם רש"י (תענית י:). דמפני זה אמר דכתיב על מגילת תענית, מפני שזו לבד היתה כתובה לזכרון נסים ע"ש. והטעם דלשון דתניא דתנן או תנו רבנן, אינו נופל רק על ענינים השנויים בעל פה, ומגילת תענית כיון דגם היא היתה כתובה, נופל גם עליה לשון דכתיב כמו על כתבי קודש. אולם מה נעשה, דהרי באותו מקום בש"ס (תענית י:). דתניא כל אינש דייתי עליו מקדמת דנא ייסר בצלו, כיצד יחיד שקיבל עליו שני וחמשי וכו', וזה הוא ג"כ במגילת תענית שלפנינו (פרק י:), ואמרו לשון דתניא. ועיין (תענית י:). דתניא בעשרים ושמונה ביה אתא בשורתא טבתא, ועיין (יומא ט:). דתניא בעשרים וחמשה ביה יום הר גריזים, ועיין (גי' קטו:). תנו רבנן בכ"ד ביה תבנא לדינא, ועיין (פסחין 65). בעשרים וארבעה אתנטילו דמוסנאי, וכן בהך (שנת 66:). והשתמשו בש"ס בכל המקומות בלשון דתניא או תנו רבנן. והיינו דבכל אלו המקומות הביאו ברייתא דמגילת תענית וסיפור המאורע, או הפירוש על הך דכל אינש דייתי מקדמת דנא, וכל אלו היו שנויים בימי הש"ס בעל פה, ומפני זה הזכירו בש"ס על אלו לשון דתניא או תנו רבנן, משא"כ היכי דהש"ס אינו מביא רק עיקר המגלה הקדמונה שהיתה כתובה עדיין מתלמידי שמאי והלל, הזכירו דכתיב (תענית י:). עיין (תענית י: ומגילה ה:). והא כתיב יום ארבעה עשר ויום חמשה עשר באדר יומי פורייתא אילין, ולא הביא ש"ס יותר. ועיין (סולן קט:). כתיב במגילת תענית בארבעת עשר באייר נכיסת פיסחא זעירא דלא למספד, והיינו ג"כ מגילת תענית הקדמונה (ומתענית י:). אשר הזכירו רק עיקר המגילה, ומ"מ אמרו שם-רבנן ולא דכתיב, והיינו משום דבודאי היה מובא בתענית גם ענין המסופר כמו שהוא לפנינו (מנחות 36:), אולם נשמט סיפור המאורע מן מסכת תענית, וזה אמת.

המאורע ואיזה נס אירע לאבותינו בימים הללו אשר מפני סיבה זו עשאו אותם יום טוב, זה כתוב בכל עת בלשון הקודש צח ונקי, וחילוק הלשון בספר אחד, מורה בעליל כי לא נסדר מן מחבר אחד.

לכן אני מחליט כי מגילת תענית אשר היא עתה בדינינו, שתים המה אשר נספחו בזמן אחרון בספר אחד, והיינו מגלה הקדמונית אשר נכתבה ע"י תלמידי שמאי והלל לא היה כתוב בה רק כעין הלוחות שעושים בזמנינו לדעת המועדים והימים טובים, כן מגילת תענית הראשונה בתחילה היה בה כעין פתיחה אליו יומיא דלא למספד ומקצתהון דלא להתענאה, ואח"כ מתחיל לפי סדר החדשים. ניסן, מריש ירחא אתוקם תמידא דלא למספד, בתמניא ביה אתותב חגא דשבועייתא דלא למספד, אייר בו' באייר חנוכה ירושלים דלא למספד, בארבעה עשר ביה נכיסת פסחא זעירא דלא למספד, בעשרים ותלתא ביה נפקי בני חקרא מירושלים, בעשרים ושבעה ביה אתנטילו כלילאי מיהודה וירושלים. ואח"כ מתחיל סיון ומונה והולך בכל חודש איזה ימים האטורים בהספד ותענית. ובסוף מסיימת המגלה כל אינש דייתי עליו מקדמת דנא ייסר בצלו, זה היה כלל ספר מגילת תענית אשר היתה כתובה בימים קדמונים. אולם סיפור המאורע ואיזה נסים נעשו לישראל בימים הללו, זה לא היה בכתב רק שנויה בעל פה כשאר משניות וברייתות, ונשנו ג"כ כלשון הברייתא בלשון צח ונקי. אולם בזמן אחרון כשהותרה הכתיבה לכל המשניות והלכות, אזי גם ברייתות דמגילת תענית מדברים מעניני הנסים אשר היו שנויות בעל פה, גם המה נספחו למגילת תענית הקדמונה אשר היתה כתובה, והיו לאחדים המשנה דמגילת תענית עם הברייתות. ועיין (תענית י:). דהביא הש"ס באמת נוסח המגלה הקדמונה, מריש ירחא דניסן אתוקם תמידא, ומתמניא ביה אתותב חגא דשבועייתא, כן היו במגלה הקדמונה סדורים זה אחר זה. אולם במגילת תענית אשר היום אצלנו נכתב אחר אתוקם תמידא: שהיו הצדוקים אומרים יחיד מתנדב ומביא קרבן ותשוכת חכמים על טענות הצדוקים.

ועוד ראייה, דהרי כבר הבאתי דמגילת תענית היתה כתובה ומנחא לפני כל אדם וידוע לכל (שיומן 63:), ולפי"ו

הקדמת בעל אשל אברהם

שבע"פ, אבל עכשיו לא נגרעת היא משאר תורה שבע"פ, דהא יש הרבה פוסקים דס"ל דלענין לגזור תענית על הצבור כאלו הימים לא בטלה גם האידנא, כמ"ש הטור והרא"ש בשם הראב"ד ז"ל, וכ"כ האשכול ועוד פוסקים. אלא שהב"י הכריע מן המנהג. גם בצדה לדרך לרבינו מנחם בן הק' ר' אהרן בן ר' זרח זצ"ל במאמר ה' טרח וכתב כל הימים טובים להלכה מתחילתן ועד סופן מפני טעם הנ"ל, ולא ראיתי לשום מחבר הלכות כיוצא בו. גם בספר יערות דבש השתמש לפעמים במגילת תענית לדרוש דבר בעתו מה טוב. גם נמצא בה כל הלכתא גבירתא מתניתא דחנוכה, המובא יסודם בש"ס בפרק ב' דשבת (66:).

ולענ"ד רבינו הקדוש סמך על זה בסדר משנתו דמסכת חנוכה שהיא מקומה, שע"י גבורת החשמונאים צמחו כל שאר הניסים שבמגלה, וכמו שראיתי בראש הגדת בראשית לר' אברהם בן דודי זקני הגר"א ז"ל ששמע מאביו דלתשלום שבעה מסכתות קטנות שבש"ס היא מסכת מזוזה ותפילין וחנוכה, ולא שאל ממנו מאין לו זה. ולענ"ד שהוא הטעם כמ"ש מדשייר להו רבינו הקדוש

הנה יש לנו מהתועלת העצום שבמגלה הזאת בחיי אומה הישראלית בין העמים, במקומות פזוריהם זה אלפים שנים, והיתה כלילת יופי ביד התנאים, וצבי תפארה ככף האמוראים, חקרו ודרשו אמרותיה לדעת מה טיבה, ומה יפיה אשר ממקור קדוש מחצבתה, מעשה ידיו של צדיק. דורש מעשה מרכבה, גברא תליתאי, הוא אשר הסיר חרפה מספרו של יחזקאל בן בוזי הנביא והצילו מגניזה, והאיר עיני חכמים בסתרי תורה והיו זוכרים אותו לטוב, ומדויל ידיו משתלם שנגזר על מגלתו גניזה משחרב הבית ובטלוה כמ"ש בה"ג הלכות סופרים בית דין שלאחריהם עמדו וגנוזה.

ולענ"ד גנוזה בשעה שלא היה כתוב מתורה שבע"פ. ולזה עשאוהו כמו מגילת סתרים שהיה להם בימיהם כדאיתא פ"ק דשבת (ו:). ובכ"ד וכשאר הלכות מכיון שבטל העת לעשות אין להפר תורה לפרסמה בכתב. והרד"ל בפדר"א התעורר הא לא גנוזה שהרי היתה מצויה טובא בימי אמוראים ובימי המפרשים הראשונים, כמ"ש רש"י בתענית (י:). במגילת תענית המצויה עתה בדינינו. אמנם לפמ"ש ניהא דלא גנוזה אלא כל זמן שלא נכתב מתורה

הקדמות המחברים

בקיצור מלשון המשנה דהכא. אמנם א"צ לראיה למי שבא לעיין במגלה כסדר, ובתענית (יט) הרגיש בעל הגמרא בזה ואמר על לשון הארמית וכתוב במגילת תענית, ועל מתניתא דידה אמר התם ותניא במגילת תענית. והתוס' ב"ה (יט. ד"ה סא) כתבו דרבי סידר במגילת תענית והיינו משנה דידה כסידור הש"ס, וגם סתם ת"ק רבי מאיר. ואפשר גם כל סתם משנה דידה כרבי מאיר, דדוקא במגילת תענית בארמית אתיא כרבי יוסי ולא המשנה, ועיין ירושלמי (רש פ"ד דשקלים) ועיין יד מלאכי (סי מקא). ולזה ניקדתי הארמית מטעם שכתב רש"י בתענית (יט): אהא דתנן התם כל הכתוב במגילת תענית - דמשום הכי אמר כל הכתוב, לפי שנכתבה בזמן שלא נכתב מתורה שבע"פ אפילו אות אחת, עשאוה כאילו היתה מקרא, ולכן עשיתי אותה כעין מקרא. והרד"ל חקר אם גם המשנה שלה נכתבה. מיהו כבר ביארתי שגם זה נכתב, וכמ"ש בפרק ה' בדיבור ולפי שמסרו נפשם על המצות לפיכך נכתב להם שם טוב במגילה הזאת ע"ש. ואפילו מגילת תענית בתרא נכתבה כמו שאיתא שם בט' בטבת לא כתבו וכו'. וגם נכתבו על טוהר לשון הקודש עוד יותר מן המשנה, כמו ירושלם בלא יו"ד, כמו במקרא כמו שנאמר מלכי שלם, ולאחר עקידה נוסף לה שם יראה וכמ"ש רש"י שילהי יחזקאל, וכן ושדו בשיד, הלך ותפש. אבל בשאר כתיבות לא השיגוהו אלא שלא יטעו כהא דיגיטין (פא): לא ליכתב ודין, אע"ג דעל פי המבואר בכתוב יש לכתבו כן, כמ"ש ומקבלין דן מן דן. גם נזהרו בה בדפוסים קדמונים מלכתוב ראשי תיבות הנהוגים בחז"ל, אלא כתבוהו כתיבה תמה, וכ"כ בהגהות הסמ"ק (פי ט) וז"ל וכתב בסוף מגילת תענית א"ר דוסי בשם ריה"ג ע"ש.

וגם ראיתי פירושים הרבה חדשים אשר לא שערום אבותינו, גם נוסחאות מבתי עקד ספרים ישנים ולא מצאתי בהם חפץ, והלכתי אחר נוסחא של דפוס קארץ ודפוס מונטבה העתיקים, ~~אשר~~ משוכחים בדיוק היטב. וחילוק הפרקים נראה שהוא מחכמי המשנה, דמתחילה היתה המגלה כולה ככף איש, ויצדק לשון פרק בזמני השנה מחדש לחדש כשילהי ר"ה, וערבי פסחים (פסחים ק"ו), ג' פרקים בשנה, וד' פרקים בשנה ועוד בכמה מקומות, וסדרוה מניסן, וכן מגילת תענית בתרא כמנין התורה:

וקראתי ספרי בשם אשל אברהם, וגם האשל לזכרון בתי הכשרה מנב"ת מר' שימא ליבא נ"ע לחיי עוה"ב, שיהא שכר שיחה נאה בדברי תורה זכות לנשמתה וציון לנפשה הטהורה ותהא נפשה צרורה בצרור החיים אמן סלה, וגם שם אמה היא זוגתי היקרה הצנועה בו מבוארה, האשה לאה אסתר בת ר' אריה צבי ז"ל תי לאויט"א ואני כשיריים במספר קנק"ן כי עלי נאמר שכור קנק"ן ושמור יינה. ותיקנתי קונטרס מיוחד על הלכות חנוכה בשם נר למאור, לאשר נפטרה בתי לחיי עולם הבא ביום ב' לסדר בהעלותך את הנרות וכמ"ש במדרש שם שהנפשות נמשלו בנר וכמ"ש בפ"ב דשבת ג"כ כה"ג, וגם לזכרון בעל אחותי הקדוש איש כשר מוהר"ר אברהם ליב זכור לטוב ולכבוד בורא עולם בקנין, אזכה להשלים זה הבנין, להשיב כהלכה ולדבר כענין, כשברון לבי אבנה מזבת, וחלבי ודמי יעלו לריח ניחוח, ברוך הנותן ליעף כח.

נאם אברהם אליהו בן הרב הגאון מוהר"ר יחיאל

מיכל בן הר"ר זרח זצ"ל:

ולא דיבר אודותן במקום מיוחד בסדר משנתו, כאשר התעורר הרמב"ם במנחות, וכן תמהו בחנוכה כאשר מובא בפנים. והעד בזה מה שראיתי באוצר הספרים שבדפוס הש"ס הראשון היה מגילת תענית נדפסת ביחד עם המסכתות קטנות. וגם בשביל חנוכה לבדה כדאי לקרותה מגלת תענית, מפני שהיא שרשה, וראיה מהא דר"ה (יט): דאמר והלכתא בטלה מגלת תענית והלכתא לא בטלה, קשיא הלכתא אהלכתא ל"ק כאן בחנוכה ופורים כאן בשאר יומי, אלמא דמאן דפסק לא בטלה מגלת תענית רצה לומר על חנוכה ופורים בלבד מגלת תענית שהיא מקומה ש"ח ושרשה, ולזה יש לקרותה גם מסכת חנוכה.

ומה גדלה מכותי על גדולי המפרשים שלא הביאו את המגלה הזאת הביתה ולא שלחו בחלמיש יד לגלות מצפוניה ולחשוף דבריה ולהוציאה לאור עולם, והיא שכוחה מני רגל מתגוללת וקרואת ואין לה תובעין, והלא חכמי המשנה פרשוה אחר שכבר בטלוה כדמוכה מואלו הימים שמתענים בהם כאשר פירשנוה במקומה ע"ש. אף אמנם שנעשו לה קצת פירושים מלוקטים, הראשון שבהם הוא פירוש מהר"א סג"ל מקראקא, אשר השער אפרים והשוירי קרבן הביאו אותו והוא נדפס לפנינו בסוף המגלה, וכן הגהות קצרות מהר"י עמדין, אשר יגעתי ומצאתי בעה"ק ירושלם תובכ"א בתוך זמן מלאכתי בדפוס, ולכן לא קבעתיים במקומם כי אם מפ"ב התחלתי, וגמרתים בסופה של מגלה ביחד עם פי' מהר"א הנ"ל, למען לא תחסר כל בה. ואפריון נמטי להגאון הר"ר חיים ברלין שי' לאיט"א, שהטיב חסדו עמדי ונתן לי מאוצר ספריו המגלה העתיקה של הר"ר יעבץ אשר הדפיסה בחייו, ולא ראתה אור הדפוס מאז ועד עתה, והעתקתיה והגהתייה על נכון. וגם נמצא עוד פי' הר"ר יהודא לייב ב"ר מנחם עשאה כדמות מסכת עם פרש"י ורשב"ם מלוקטים והוסיף מדיליה תוספת חדשים, ולא רציתי לנגוע בה כי עשאוה ככלי שלם וגם היא מצוייה טובא נדפסת גם מחדש, ואפריון נמטי להו כי הקילו לפני הרבה מעבודת החיפויי ~~והבדיקה~~, והאירו לפני את דרכי בעסקי בענין הנכבד הלזה.

אמנם ראה ראיתי כי אין הדברים סובלים פירוש מלוקט, כי הם מדויקים במקומם בתכלית הדיוק וכבוד המגלה הזאת יגיד מחברה, וגם הדברים מוצקים בהתכה אחת וצריך לפרש כל דבר ודבר על אופניו במקומו וכהלכתו, ולכן ראוי ליחד לה פירוש מיוחד ולכנוס בה לפני ולפנים, ויגעתי עליה יותר מארבע שנים בלתי מרגוע עד שזכיתי לגומרה תלי"ת לעשות פירוש קצר על מקומו למיגמר, וגם בארוכה למיסבר ולבארה אליבא דהלכתא ככל מה שיד שכלי מגעת בס"ד, לא נחתי ולא שקטתי עד שמצאתי את שאהבה נפשי.

וזאת לדעת דעיקר המגלה שכתבה חנניה בן חזקיה בן גרון היא הכתובה ארמית בלבד כמ"ש רש"י ב"ה (יט), לפי שאז דברו החכמים ג"כ ארמית, שהיו סמוכים לעולי הגולה כמו תרגום שבדניאל, וכן העיד יוסי בן יעזר בלשון רבו על איל קמצא דכן, ומתניתא דידה היא מה שביארוה תנאים האחרונים בלשון משנתם בארץ הצבי, כמ"ש הרמב"ם בפי' ריש מסכת תרומות ופירש"י גיטין (פא): והעד על זה דבמנחות (פא) דילג הש"ס על כל המשנה ושנה תמידא וחגא דשבועייא ביחד, ואח"כ פירשם